

LOGIKA DEBATE

Tomislav Reškovic
Hrvatsko debatno društvo

SADRŽAJ

1. UVOD : JEZIK, LOGIKA, DEBATA	1
2. DEFINICIJA.....	4
2.1 FUNKCIJE DEFINICIJE.....	5
2.2 VRSTE DEFINICIJE	6
2.3 TEHNIKE DEFINIRANJA.....	7
2.3.1 Denotativna definicija	7
2.3.2 Konotativna definicija	8
2.4 FUNKCIJA DEFINICIJE U DEBATI.....	10
3. ARGUMENTACIJA	11
3.1 OPĆA STRUKTURA ARGUMENTA.....	13
3.2 OBRAZLOŽENJE I PRETPOSTAVKA	15
3.3 VRSTE ARGUMENATA.....	17
3.3.1 Argument koji počiva na dokazu.....	17
3.3.2 Argument koji počiva na definiciji	18
3.3.3 Argument koji počiva na primjeru	18
3.3.4 Argument koji počiva na analogiji	19
3.3.5 Argument koji počiva na kauzalitetu	20
3.3.6 Argument pomoću usporedbe i kontrasta.....	21
3.3.7 Argument koji počiva na autoritetu	22
4. POGREŠKE PRI ARGUMENTACIJI.....	23
4.1. OPĆE LOGIČKE POGREŠKE	23
4.1.1 Pogreška akcidencije	23
4.1.2 Pogreška obrnute akcidencije	23
4.1.3 Pogreška divizije	23
4.1.4 Pogreška kompozicije	24
4.1.5 Petitio principii.....	24
4.1.6 Post hoc ergo propter hoc	24
4.1.7 Irelevantna konkluzija	24
4.1.8 Negiranje antecedensa / afirmacija konsekvensa	25
4.1.9 Argumentum ad baculum	25

4.1.10	Argumentum ad hominem	25
4.1.11	Argumentum ad ignorantiam	26
4.1.12	Argumentum ad populum	26
4.2.	NAJČEŠĆE POGREŠKE PRI FORMULIRANJU ARGUMENATA.....	27
4.2.1	Teza bez obrazloženja	27
4.2.2	Obrazloženje ne obrazlaže tezu	27
4.2.3	Obrazloženje nije dovoljno uvjerljivo.....	28
4.2.3.1	Pogreške pri obrazloženju pomoću dokaza.....	29
4.2.3.2	Pogreške pri obrazloženju pomoću primjera	30
4.2.3.3	Pogreške pri obrazloženju pomoću analogije	30
4.2.3.4	Pogreške pri obrazloženju pomoću usporedbe i kontrasta	31
4.2.3.5	Pogreške pri obrazloženju pomoću autoriteta	31
5.	POBIJANJE ARGUMENATA.....	33
5.1	NAČINI POBIJANJA ARGUMENATA	33
5.1.1	Pobijanje obrazloženja	33
5.1.2	Osporavanje logičnosti veze između teze i obrazloženja	35
5.1.3	Pobijanje pretpostavke	35
5.1.4	Osporavanje definicije	36
6.	POGREŠKE PRI POBIJANJU ARGUMENATA	38
6.1	POBIJANJE KRIVOG ARGUMENTA	38
6.2	POBIJANJE TEZE UMJESTO ARGUMENATA	39
6.3	DJELOMIČNO POBIJANJE ARGUMENTA	39
	NAPOSLIJETKU, RIJEČ-DVIJE UMJESTO ZAKLJUČKA	39

1. UVOD : JEZIK, LOGIKA, DEBATA

Prije gotovo 2500 godina pisao je grčki filozof Aristotel da je govor ono što razlikuje čovjeka od životinje. Drugo njegovo određenje glasi da je čovjek *zoon politikon*, biće zajednice. Jedno od bitnih obilježja komunikacije jest da ona služi uspostavi zajednice (*communitas*). Latinski glagol *communicare* znači priopćiti, tj. učiniti štogod općim, protegnuti važenje nečega i na druge ljude. U tome je smislu komunikacija temeljna pretpostavka javnosti i politike kao bavljenja javnim (zajedničkim) poslovima.

U doba Sokrata, učitelja Aristotelovog učitelja, živjeli su znameniti filozofi koje su nazivali *sofistima*. Već tada je to ime, ponajviše zahvaljujući Sokratu i Platonu, imalo pogrdno značenje: zamjerali su im da više gledaju kako će nadmudriti protivnika u raspravi no kako doći do istine. Sofisti su (kažu, prvi u povijesti) bili profesionalni učitelji. Poučavali su logiku i retoriku, vještinu valjanog mišljenja i govorenja. Ako je vjerovati njihovim suvremenicima, posao je išao dobro, jer se držalo da netko tko ne zna logiku i retoriku ne može sudjelovati u javnim poslovima, tj. biti *građaninom*. Uzgred budi rečeno, stari su Grci takvog čovjeka nazivali *idiotes*.

Vrijeme i društvo u kojemu živimo bitno je drugačije od onog atenskog. Na žalost i na sreću, moglo bi se dodati. No, usprkos svim razlikama, potreba za građanskim obrazovanjem još je uvijek prisutna, a čini se da je u društvima u previranju, poput ovoga našega, posebno izražena. Biti građaninom, to naime znači, između ostaloga, biti u stanju osvijestiti i artikulirati svoj interes u zajednici.

Komunicirati se, dakako, može na različite načine : poljupcima, udarcima, preko nišana, glazbom, gestom, riječima. Kada nekog pogledamo ispod oka, kada nekome pridržimo kaput, kada nekome poklonimo cvijeće ili isplazimo jezik, sve je to komunikacija. Ovdje ćemo se pak pozabaviti jednim specifičnim oblikom verbalne komunikacije koji se najčešće naziva *argumentacija*.

Argumentacija je komunikacija u kojoj, uz pomoć racionalnog obrazloženja, pokušavamo naše mišljenje poopćiti, tj. učiniti prihvatljivim za druge ljude. Ta je vrsta komunikacije izrazito važna iz više razloga. Ponajprije, argumentacija je *nenasilan* način da se nekoga navede da prihvati neki stav : stoga je ona bitna i za toleranciju u svakodnevnom životu i za demokraciju. Nadalje, argumentacija je racionalna, što hoće reći da ne počiva na pukim predrasudama ili autoritetu. Naposljetku, čini se da je riječ o ponašanju koje češće no većina ostalih može dovesti do dogovora, bez kojega je teško uskladiti različite interese unutar jedne zajednice.

Budući da je argumentacija verbalan način komuniciranja, njezina je struktura i funkcija čvrsto povezana sa strukturom i funkcijama jezika. Prema jednoj od najutjecajnijih tipologija jezičnih funkcija, onoj K. Bühlera, tri su osnovne funkcije jezika.

Referencijalna (informativna, denotativna) funkcija na djelu je pri opisivanju svijeta i razmišljanju o njemu. Riječ je o priopćavanju informacija u obliku iskaza koji mogu biti istiniti ili lažni. Kada nekome kažemo *Vani pada kiša* ili *Svi veliki umjetnici su već mrtvi*, tada tim iskazima priopćavamo informaciju koja može biti istinita ili lažna.

Ekspresivna je funkcija prisutna u jeziku onda kada govornik izražava svoj emocionalni stav. Iskazi poput *Ja!*, *Draga!*, *Sjajno!* služe upravo tome. Funkcija psovke, na primjer, nije priopćiti nekome informaciju iz područja fiziologije i anatomije, već izraziti, u pravilu, negativnu emociju. Stoga ekspresivni iskazi nemaju istinosnu vrijednost, tj. nisu niti istiniti niti lažni.

Apelativna (direktivna) funkcija postoji u jeziku kada govornik svojim iskazom želi izazvati neku akciju, dakle prijeći iz područja simboličkog (jezika) u područje realnog (djelovanja). Svi imperativni iskazi, npr. *Ruke u vis!*, *Još litru i vodu!* ili *Ne dražite životinje!*, upravo su takve prirode. Pri tome valja reći da često nije riječ o izravnom navođenju na djelovanje, već prije o promjeni primateljeva stava, koji bi mogao motivirati neko djelovanje. Jednako tako, nisu samo formalno imperativni iskazi apelativni: snažna apelativna funkcija postoji, na primjer, u (prividnom) pitanju *Misliš li već jednom prestati s tim cendranjem?*, u grafitu *Kruha i parizera!*, ili u *I need you!* sa znamenitog američkog plakata iz doba II. svjetskog rata kojim se poziva dobrovoljce da se prijave u vojsku. Apelativna je funkcija redovno ključna u svim propagandnim porukama. Dakako da ovi iskazi, kao ni ekspresivni, nemaju istinosnu vrijednost.

Svaka od ovih funkcija stavlja težište na jedan od tri temeljna momenta svake komunikacije: kod ekspresivne funkcije težište je na *pošiljatelju*, kod referencijalne na *samoj poruci*, a kod apelativne na *primatelju*.

pošiljatelj	poruka	primatelj
ekspresivna	referencijalna	apelativna
funkcija	funkcija	funkcija

Skica 1. Aspekti komunikacije i funkcije jezika

Ako malo bolje pogledamo, vidjet ćemo da su rijetki iskazi, a pogotovu diskursi, u kojima bi bila prisutna samo jedna od jezičnih funkcija. U pravilu je riječ o diskursima u kojima je jedna od funkcija *dominantna*, dok su ostale potisnute, često gotovo epifomenalnog karaktera. Tako je, na primjer, u znanstvenom tekstu dominantna referencijalna funkcija. Štoviše, ideal

znanstvenog diskursa bio bi tekst u kojemu ostale dvije funkcije uopće ne postoje. Dakako da se i ovdje, kada je riječ o idealima, javlja standardni problem : ideali, naime, principijelno nisu ostvarivi. Poetskim diskursom, tome nasuprot, u načelu dominira ekspresivna funkcija. Jedan Shakespeareov sonet zacijelo može prenijeti i neku informaciju, neko viđenje svijeta, no on ipak nije niti filozofski traktat niti znanstvena ili politička rasprava. čitatelj koji bi tako čitao Shakespearea ispao bi smiješan poput socrealističkog kritičara koji je Rilkea proglasio neprijateljem elektrifikacije.

Specifičnosti debate kao oblika komunikacije razmotrit ćemo ukratko. Ponajprije, debata je *dijaloško* komuniciranje. Za razliku od, na primjer, govora, koji je monološki oblik komuniciranja, u debati sudionici komunikacije naizmjenice bivaju i pošiljalci i primatelji. U takvoj je situaciji važnost primatelja neizmjenno veća no u monologu, budući da će on već u idućem trenutku postati pošiljalac. Upravo zato je u svakom dijalogu apelativnost iskaza vrlo važna. U monološkom komuniciranju moguće je poruku u potpunosti zgotoviti još prije odašiljanja, dok se u dijalogu ona oblikuje u samom procesu komunikacije, i u bitnome je uvjetovana sugovornikom.

Nadalje, u debati su posebno naglašene *referencijalna i apelativna funkcija*. Predmet debate, u načelu, nisu činjenice već njihove interpretacije, drugim riječima, vrijednosti. Vrijednosti su rezultat razmišljanja o svijetu i one čine ono što se zove nečijom slikom svijeta ili svjetonazorom. U svakom je slučaju riječ o referencijalnim iskazima koji imaju istinosnu vrijednost. S druge pak strane, u prirodi je debate da se pokuša navesti sugovornika da prihvati važenje našeg mišljenja, što govori i o apelativnosti takvih iskaza.

Naposlijetku, debata je najvećim svojim dijelom proces *argumentiranja*. Dakle, riječ je o komunikaciji koja se zbiva u mediju racionalnosti. Ovo je vjerojatno najznačajnija načelna razlika između debatiranja i puke prepirke koja je česta u svakodnevnom komuniciranju. Jedan je od bitnih momenata debate pokušaj da naše mišljenje učinimo *racionalno* prihvatljivim za sugovornika. U debati ne vrijedi pravilo *In love and war all is fair* . Upravo je zato *logika* kao disciplina (u oba značenja te riječi) valjanog oblikovanja misli pretpostavkom svakog sustavnog bavljenja debatom.

2. DEFINICIJA

Definicijom, u načelu, započinje svaka debata. Prije svega treba definirati ključne riječi teze o kojoj se raspravlja, kako se ne bi dogodilo da sudionici raspravljaju o sasvim različitim stvarima. Ako se ključni pojmovi ne definiraju, postoji mogućnost da debata bude *verbalna*, a ne *sadržajna*.

U svakodnevnom komuniciranju srećemo se s različitim oblicima definicija. Vrlo često, poput Jourdaina, junaka Molièreova *Građanina plemića* koji je s ushitom i iznenađenjem prihvatio činjenicu da cijeli život govori u prozi, toga nismo ni svjesni. Tradicionalna gostioničarska formula *dva u osam*, na primjer, nije ništa drugo do definicija *gemišta* s obzirom na omjer mineralne vode i vina.

Definicija je, najopćenitije rečeno, određivanje značenja nekog pojma. Riječ dolazi od latinskog *definire*, što znači o-graničiti ili raz-graničiti (*finis* = kraj, granica). Drugim riječima, definicijom se ograničava značenje nekog pojma na samo neke predmete.

U logici se najčešće govori o dvije vrste značenja. Prvo je *denotativno značenje* riječi ili *denotacija*. Denotaciju čini klasa predmeta na koje se neki termin može primijeniti. Tako denotaciju pojma *tuljan*, na primjer, čini klasa svih tuljana, a denotaciju pojma *brbljavac* klasa svih ljudi koji ne trebaju poseban razlog da bi nešto rekli.

Druga je vrsta značenja *konotativno značenje* ili *konotacija*. Konotacija se sastoji od skupa svih atributa koji su karakteristični za sve predmete i *samo za one* predmete koji pripadaju klasi na koju se pojam odnosi. U udžbenicima logike ponekad se govori o *bitnim* karakteristikama nekog predmeta, dakle o onim karakteristikama koje taj predmet čine baš time što jest, a bez kojih bi on bio nešto drugo.

Konotaciju pojma *čovjek*, recimo, čine atributi poput mišljenja, govora itd., budući su to osobine koje se odnose na sve ljude i ujedno niti na jedno drugo biće osim čovjeka.

Konotacija pojma *Sacher-torta* sastojala bi se od atributa čokoladno biskvitno tijesto okruglog oblika, premaz od džema od marelica i preljev od čokolade, a denotacija od klase predmeta u koju bi ušle sve torte upravo takvih karakteristika.

Svaka se definicija sastoji od dva dijela. Prvi se zove *definiendum* i nije ništa drugo do pojam koji se definira. Drugi dio definicije, onaj pomoću kojega definiramo definiendum, zove se *definiens*.

Književnost je umjetnost riječi .
 definiendum definiens

Skica 2 : Struktura definicije

2.1 FUNKCIJE DEFINICIJE

Čini se da je razmjerno malo riječi koje imaju samo jedno značenje ili smisao. što netko ima na umu koristeći određenu riječ, najčešće se daje prepoznati iz konteksta. Kada nekome kažem *Dragi brate*, tada će većina ljudi pretpostaviti da se obraćam čovjeku koji je također sin mojih roditelja. Ukoliko te riječi izgovori čovjek obučan u franjevački habit, daje se razumjeti da se obraća nekom drugom redovniku. Međutim, postoje situacije kada nam ni kontekst ne sugerira u kojem se smislu koristi neka riječ, što može rezultirati, blago rečeno, nesporazumom. Prva je funkcija definicije upravo **specificiranje značenja**, tj. **eliminacija višeznačnosti**. Kada bih rekao da je Hitler jedna od najznačajnijih ličnosti XX. stoljeća, mnogi bi to doživjeli kao neofašističku provokaciju, jer sintagmu *značajna ličnost* razumiju kao oznaku za neku izrazito pozitivnu osobinu, pohvalu. Eventualna debata koja bi se tada pavela o tome da li je Hitler značajna ličnost ili ne, bila bi puka *verbalna* debata, koja nije rezultat sadržajnog razmimoilaženja, već toga što se uzimaju u obzir različita značenja jedne te iste sintagme. Ako bih pak dodao da, govoreći o značajnoj ličnosti, pri tome mislim na osobu čije je djelovanje promijenilo živote milijuna ljudi, pa i cijelih naroda, tada bi se, pretpostavljam, većina ljudi s time složila. Ovo pojašnjenje nije ništa drugo do definiranje pojma *značajna ličnost*, čija je funkcija specificirati u kojem se od mogućih značenja koristi ta sintagma.

Druga je važna funkcija definicije **eliminiranje neodređenosti**. Termin je neodređen ukoliko postoje slučajevi kada nije sigurno može li se termin na njih primijeniti ili ne. Takav je slučaj, na primjer, s pojmom *kič*. Kada je riječ o kiču, postoji cijeli niz graničnih slučajeva kod kojih je, ne definiramo li pojam, nemoguće reći odnosi li se pojam na njih ili ne. Sličan je problem s terminima kao što su *pornografija*, *demokracija* ili *fanatizam*.

Iduća funkcija definicije dolazi do izražaja ponajviše u znanstvenim tekstovima. Kada biolozi definiraju pojam *živo*, sociolozi pojam *interakcija* ili psiholozi pojam *inteligencija*, tada se ne radi o pokušaju da se precizira značenje ili eliminira neodređenost nekog pojma, već da se daje **teorijski opis predmeta** na koji se termin odnosi. Pri tome se nastoji uz termin vezati one karakteristike predmeta koje, unutar dotične teorije, mogu najbolje objasniti predmet na koji se termin odnosi.

Naposljetku, funkcija definicije može biti **utjecanje na nečije stavove**. Kada zastupnici *pro life* opcije definiraju pobačaj kao ubojstvo nerođenog djeteta, kada komunisti definiraju komunizam kao društvo u kojem svako radi koliko može a dobiva koliko treba, ili kada stručnjaci za marketing definiraju novi tip TV prijemnika kao uređaj budućnosti, tada funkcija takve definicije (ili možda ipak "definicije") nije precizirati značenje, još manje teorijski objasniti, već nekoga u nešto uvjeriti.

2.2 VRSTE DEFINICIJE

Različite vrste definicija usko su povezane s njihovim funkcijama koje smo netom razmotrili. Sasvim je po sebi razumljivo da različite funkcije zahtijevaju i adekvatnu strukturu definicije.

Prva je vrsta **stipulativna** (*nominalna, verbalna*) definicija. Ta vrsta definicije određuje značenje termina koji do tada nije bio u jezičnoj upotrebi. Svatko tko uvodi potpuno novi termin treba odrediti njegovo značenje. Stipulativne su definicije redovni pratilac znanstvenih otkrića i tehničkih izuma, već stoga što novi pojmovi u pravilu označavaju ili novostvorene ili novootkrivene aspekte zbilje. U tu bi vrstu pripadala, recimo, Franklinova definicija gromobrana, ili Newtonova definicija gravitacije. No stipulativne se definicije javljaju i u svakodnevnom životu: reklame su prepune stipulativnih definicija koje određuju značenje naziva novih proizvoda, poput uređaja *Multiculti* koji pere prozore, guli krumpire, svira Straussove valcere i izračunava kvadraturu kruga.

U stipulativnim je definicijama očita referencijalna funkcija, budući da one prenose informaciju o značenju neke nove riječi, no čini se da je dominantna ipak apelativna. Stipulativna definicija, naime, prvenstveno nalaže u kojem se smislu ima razumjeti i koristiti neka riječ. Stoga takva vrsta definicije ne može biti istinita ili lažna.

Leksička ili **rječnička** definicija, za razliku od stipulativne, ne uvodi novi termin, već objašnjava *uobičajeno* značenje termina koji je već u jezičnoj upotrebi. Objašnjenja pojedinih riječi u jednojezičnim rječnicima, kao što je očito već iz samog naziva, nisu ništa drugo do leksičke definicije. Takav je slučaj s definicijom *Sin je neposredni muški potomak*. Dakako da takva definicija može biti istinita, ali i lažna, kao što je slučaj s definicijom *škola je institucija gdje se svi ludo zabavljaju uz pucanje i pjevanje*. U načelu, osnovna je funkcija leksičke definicije eliminiranje višeznačnosti riječi.

Precizirajuća ili **pojašnjavajuća** definicija pokušava smanjiti neodređenost termina koja je vrlo česta u svakodnevnom jeziku. U prethodnom je odjeljku bilo riječi o terminima kod kojih se javljaju granični slučajevi, slučajevi za koje nije jasno može li se termin na njih primijeniti ili ne. Može li se pojam *pornografija* primijeniti na De Sadeovu *Justinu* ili Joyceova *Uliksa*? Može li se Baudelaireove *Cvjetove zla* ili Flaubertovu *Madame Bovary* označiti kao nemoralne (kao što je bilo učinjeno na pariškom sudu ne tako davne 1857. godine)? Odluku o tome nije moguće donijeti na temelju *uobičajenog* značenja riječi koje se dade eksplicirati uz pomoć leksičke definicije, budući da je upravo to značenje izvorište neodređenosti termina. Stoga precizirajuća definicija mora ići dalje od pukog leksičkog definiranja, ali u isto vrijeme respektirati uobičajeno značenje riječi. Samo u tome smislu moguće je govoriti o istinitosti ili neistinitosti takve definicije.

Funkcija **teorijske definicije** je formuliranje adekvatnog opisa (karakteristika) predmeta na koji se definicija odnosi. Budući da definicija ovisi o cjelini teorije unutar koje se javlja, sasvim je po sebi razumljivo da će različite teorije na različit način definirati neke predmete koji su im zajednički. Tako definicija termina *religija* neće biti ista u funkcionalističkoj i marksističkoj sociološkoj teoriji, kao ni definicija pojma *vrijeme* u Newtonovoj i Einsteinovoj fizici. Svaka teorija definira termine za predmete kojima se bavi na način koji joj se čini najkorisnijim i najplodonosnijim.

Naposljetku, persuazivna ili uvjeravajuća definicija ima za cilj utjecati na tuđe stavove. Stoga je u njoj dominantna apelativna jezična funkcija. Valja priznati da je ovdje ipak prije riječ o funkciji no o vrsti definicije, jer svaka od prethodnih vrsta definicija može biti persuazivna, upotrijebi li se u tu svrhu.

2.3 TEHNIKE DEFINIRANJA

Uobičajena podjela tehnika definiranja razlikuje *denotativne* definicije, koje su prvenstveno usmjerene na denotativno značenje pojma, i *konotativne*, koje se odnose na njegovu konotaciju.

2.3.1 Denotativna definicija

Najjednostavnija i vjerojatno najučestalija vrsta denotativne definicije je **definiranje pomoću navođenja primjera** za predmete na koje se neki pojam odnosi. Tako možemo reći da je roman djelo poput *čarobnog brijega*, *Dvanaest stolica* i *Zastava*.

Ponekad je moguće navesti sve pojedinačne članove klase na koju se pojam odnosi (npr. za pojam *nobelovci*), ponekad je to vrlo teško (npr. za pojam *Kinez*), a ponekad nemoguće, kao što je slučaj kod pojma *broj*.

Kada imamo posla s *imaginarnim pojmovima*, pojmovima koji ne označavaju nešto što realno postoji, ova vrsta definiranja uopće nije moguća. Takav je pojam, na primjer, *majmun koji pije tuš*, kojega J.L.Borges u *Priručniku fantastične zoologije* opisuje ovako:

Ta životinja, uobičajena na sjeveru, dugačka je svega desetak centimetara; njene su oči grimizne, a krzno crno kao ahat, svilenkasto i mekano kao jastučić. Izdvaja se po čudnovatom instinktu-sklonosti za kineski tuš. Kad neka osoba sjedne da piše, majmun čučne prekrivenih nogu do nje i skrštenih ruku čeka dok se posao ne završi. Tad popije ono što je ostalo, a nakon toga ponovno sjedne, miran i zadovoljan.

Dakako, pojam *majmun koji pije tuš* nije moguće definirati navodeći primjere, budući da on označava praznu klasu.

Kod ove vrste definiranja javlja se još jedna poteškoća. Redovno je slučaj, naime, da neki predmet pripada različitim klasama, tj. da jedni te isti primjeri pripadaju denotaciji više pojmova. Pretpostavimo da kažemo da su Indijanci ljudi kao što je *Winetou* i *Hiawatha*. No, uz pomoć tih istih primjera mogli bismo definirati i pojam *književni lik* ili *pripadnik plemena*. Zato definiranje pomoću primjera, iako ponekad prihvatljivo, najčešće, u logičkom smislu, nije najsretnije rješenje.

Specifičnu podvrstu definiranja pomoću primjera predstavlja **ostenzivna** (demonstrativna, pokazna) definicija. Umjesto da se navode primjeri, naprosto se pokaže (označi) predmet koji funkcionira kao primjer. Kada malom djetetu prstom pokažemo ljubičastu kravu na livadi i kažemo *To je krava Milka*, riječ je o ostenzivnoj definiciji.

2.3.2 Konotativna definicija

Razmjerno je prošireno mišljenje da je najvažniji oblik definicije **analitička definicija**, tj. **definicija per genus et differentiam**. Razmotrimo jednu takvu tradicionalnu definiciju:

čovjek je	živo biće	koje misli
	<i>viši rodni pojam</i>	<i>vrsna razlika</i>

Skica 3 : struktura definiensa

Definiens ovakve definicije se sastoji od dva dijela: prvi je *genus proximum* ili *viši rodni pojam* (živo biće), a drugi *differentia specifica* ili *vrsna razlika* (koje misli). Dakle, ovdje smo

definiendum (pojam *čovjek*) prvo podveli pod viši rodni pojam, tj. odredili smo rod ili klasu predmeta u koju pripada *čovjek*. Jednako tako kažemo da je krevet *namještaj*, a zubatac *riba*. No, reći da je čovjek živo biće, očito nije dovoljno: biljke i životinje također su živi. Stoga treba specificirati razliku između vrste *čovjek*, s jedne strane, i svih ostalih vrsta živih bića (životinja i biljaka) s druge. Tome služi *vrstna razlika*: u našem je primjeru to *mišljenje*, karakteristika koja vrijedi samo za ljudsku vrstu. Pri tome termin *rod* označava klasu čiji se članovi mogu podijeliti u potklase ili *vrste*. Ti su termini, dakako, relativni: *Indijanac* je rod, ako imamo u vidu da su njegove vrste, ne primjer, sjevernoamerički i južnoamerički Indijanci. No, Indijanac je i vrsta kao potklasa roda *čovjek*.

Da bi analitička definicija bila valjana, mora zadovoljiti nekoliko zahtjeva. Ponajprije, mora biti *adekvatna*, tj. ne smije biti ni preširoka ni preuska. Preširoka definicija, poput *Indijanac je čovjek*, ne određuje značenje dovoljno precizno (crnci, bijelci i žutokošci također su ljudi). Slikovito rečeno, takva definicija *dopušta previše*. Tome nasuprot, preuska definicija poput *Indijanac je čovjek crvene boje kože koji živi u šatoru i puši lulu* dopušta *premalo*, budući da isključuje sve Indijance koji žive u nekoj drugoj vrsti nastambe i puše cigarete, ili pak paze na zdravlje.

Drugo pravilo nalaže da definicija bude *akuratna*, tj. da iznese bitne i samo bitne karakteristike definienduma. Neakuratna bi definicija bila *Indijanac je čovjek crvene boje kože koji u nekim slučajevima rado kartaju poker*. Naravno da je samo po sebi razumljivo da to što poneki Indijanci rado kartaju poker nije bitno za njih kao Indijance, tj. da bi oni bili jednako tako Indijanci i kada bi radije kartali preferans, ili ne bi kartali uopće.

Iduće pravilo kaže da definicija ne smije biti *cirkularna*. Cirkularna je definicija ona u kojoj nema bitne razlike između definienduma i definiensa. Takva bi bila definicija *Indijanac je pripadnik indijanske rase*. Cirkularne definicije, naprosto, ne kazuju ništa novoga.

Jednako tako, definicija u principu ne smije biti *negativna*. Ako kažemo *Indijanac nije čudnovati kljunaš*, tada smo (i to samo djelomice) rekli što Indijanac nije, ali još uvijek ne znamo što on jest. No ponekad, kada je riječ o negativnim pojmovima, neizbježna je i negativna definicija.

Konačno, definicija ne smije biti dvosmislena, višeznačna ili slikovita. čini se da svrhu ovog zahtjeva ne treba posebno objašnjavati, ukoliko imamo na umu da je smisao definicije upravo u tome da odredi značenje nekog pojma.

2.4 FUNKCIJA DEFINICIJE U DEBATI

Prva i najočitija funkcija definicije sasvim je tehničke naravi: njezina je svrha da spriječi mogućnost da debata bude verbalna, umjesto sadržajna. Verbalna debata se javlja kada nema sadržajnog neslaganja između dviju ekipa, već je ono tek terminološko. Zamislimo da teza debate glasi *da se društvo treba boriti protiv pobačaja*. Negirajuća ekipa bi tada mogla zastupati protutezu da se društvo protiv pobačaja *ne treba boriti*, jer da je pobačaj stvar osobne slobode i izbora. No, moguće je da afirmirajuća ekipa frazu *boriti se* razumije ne u smislu zakonske zabrane pobačaja, već kao niz mjera koje bi djelovale preventivno (npr. seksualno prosvjećivanje, besplatna kontracepcija itd.), i tako smanjile broj neželjenih trudnoća. U tome bi slučaju došlo do verbalnog spora, dok bi sadržajno pozicije bile podudarne: obje bi se ekipe složile da pobačaj nije nešto dobro, niti jedna ekipa se ne bi zalagala da se pobačaj stavi onkraj zakona. Vrlo brzo bi se ispostavilo da se ekipe u bitnome slažu i da je jedina sporna stvar različito razumijevanje sintagme *boriti se*. Ukoliko pak afirmirajuća ekipa precizno definira ključne pojmove teze, tada je mogućnost verbalne debate svedena na najmanju moguću mjeru.

Druga je funkcija definicije ne više tehničke, već "strateške" naravi. Naime, o definiciji u velikoj mjeri ovisi cjelokupna argumentacijska strategija. Ponekad se dešava da se debata izgubi ili dobije upravo zahvaljujući definiciji. Naime, negirajuća ekipa mora prihvatiti definiciju afirmirajuće, osim u slučaju da je u stanju dokazati da je definicija činjenično netočna, logički nevaljana ili pak potpuno izvan konteksta. Stoga cijeli tijek debate u velikoj mjeri ovisi o tome kako će afirmirajuća ekipa definirati tezu. Ukoliko se radi o leksičkoj definiciji, sasvim je legitimno da afirmirajuća ekipa, od nekoliko značenja riječi navedenih u rječniku, odabere samo jedno, upravo ono koje će joj omogućiti najčvršću argumentaciju.

To je posebice slučaj ukoliko definicija nije leksička, već, recimo, teorijska ili pojašnjavajuća. Tada je definicija u stvari *interpretacija*.

Usprkos svemu, definicija nije rezultat samovolje afirmirajuće ekipe. Pri definiranju, naime, treba poštovati kontekst i zdrav razum. Ukoliko teza glasi *da je pero moćnije od mača*, sasvim je jasno da se ovdje pod perom ne podrazumijeva "pisaći pribor" a pod mačem "hladno oružje", već da se radi o figurativnom značenju.

3. ARGUMENTACIJA

Ako svaka debata u načelu započinje definicijom, argumentacija je njezin središnji i zacijelo najvažniji aspekt. Argument je, najkraće rečeno, teza koja je racionalno potkrijepljena, pri čemu uvjerljivost teze izravno ovisi o uvjerljivosti njenog obrazloženja. Argumentacija je pak komunikacija u kojoj, uz pomoć racionalnog obrazloženja, pokušavamo naše mišljenje poopćiti, tj. učiniti prihvatljivim za druge ljude. Moglo bi se pitati, zbog čega uopće pokušavati svoj stav učiniti prihvatljivim za druge? Zašto ne bi svatko živio na miru sa svojim vlastitim stavovima, ne pačajući se u tuđe vrijednosti?

Ovako formulirana pitanja počivaju na plemenitoj ideji da svatko ima pravo živjeti u skladu sa svojim potrebama i načelima. Ona je sasvim jednostavno ostvariva sve dok imamo na umu pojedinca koji živi u svom svijetu ne dijeleći ga ni sa kime, poput Robinsona. Poteškoće se javljaju kada se u vidokrugu našeg Robinsona pojavi Petko, odnosno kada pojedinac iskorači u prostor na koji nema ekskluzivno pravo i koji mora dijeliti s drugim ljudima. Ako upotrijebimo tradicionalne termine, radi se o razlici između *privatne* i *javne* sfere. U javnoj sferi susreću se različite potrebe i načela koja međusobno vrlo često kolidiraju. želja je sladoledara da sladoled bude čim skuplji, potreba malog lvice je tome suprotna. Govoreći malo globalnije, potreba siromašnih u jednom društvu je da država čim više skrbi o njima, interes imućnih je da im država u te svrhe uzima čim je moguće manje. No, što je još važnije, javnost je mjesto artikuliranja *općeg interesa*, dakle onog interesa koji je rezultat potreba zajednice kao cjeline. Jedno od ključnih pitanja je kako odrediti taj opći interes zajednice.

Povijest kao da uči da je ljudski poći od vlastitog interesa, no čini se da jednako tako svjedoči da egoizam onemogućava istinsku zajednicu. Dobro znana, pa već i stoga trivijalna izreka kaže *sto ljudi - sto ćudi*. Oslonimo li se doista na ćud, dakle na ono što je individualno kod svakog pojedinca, teško da će biti moguće oblikovati interes koji bi iskoračio iz privatne sfere. Međutim, to je možda moguće oslonimo li se ne na ono po čemu se ljudi međusobno razlikuju, već na ono što im je zajedničko. U europskoj misaonoj tradiciji prevladava mišljenje da je taj zajednički moment svih ljudi njihova *racionalnost*. čini se da ovdje postaje sasvim jasna ključna funkcija argumentacije: ona, budući *racionalno* obrazlaganje stavova, omogućava posredovanje između individualnih pozicija. Ovdje nije riječ o "visokoj politici", već o svakodnevnim situacijama, poput one kada stanari jednog ulaza moraju odlučiti hoće li za novac koji imaju obojati zidove ili kupiti satelitsku antenu. Onaj tko bude znao dobro argumentirati, vjerojatno će navesti i druge da prihvate njegovo rješenje problema. Kada

komuniciramo racionalno, tada govorimo *zajedničkim jezikom*, pa nas i drugi mogu razumjeti: čini se da je to jedan od bitnih preduvjeta svakog dogovora.

Svaka vrsta argumentacije podrazumijeva zaključivanje. Zaključivanje je, u logičkom smislu riječi, misaona operacija kojom izvodimo jedan stav na temelju nekih drugih stavova. Ovaj prvi se zove konkluzija, a stavovi na temelju kojih se ona izvodi zovu se premise. Premise i konkluzija zajedno čine zaključak. U zaključku *Nijedan lav nije vegetarijanac, dakle neki mesožderi su lavovi* prvi stav je premisa, a drugi konkluzija.

Tradicionalna je logika razlikovala 3 vrste zaključaka koji se međusobno razlikuju s obzirom na odnos općenitosti premisa i konkluzije. Zaključak u kojem su premise općenitije od konkluzije zove se **deduktivni** zaključak, a zaključivanje koje ide od općenitijeg prema manje općenitom **dedukcija**. Takav bi bio zaključak

Svi vatrogasci vole vodu.

Svi koji vole vodu rado ljetuju na moru.

Dakle, neki koji rado ljetuju na moru su vatrogasci.

Zaključak koji ide u suprotnom smjeru, dakle od manje općenitih premisa prema općenitijoj konkluziji, zove se **induktivni** zaključak, a takvo zaključivanje **indukcija**. Na elementarnoj razini obično se razlikuju dvije vrste indukcije, **nepotpuna** i **potpuna**.

Kod potpune indukcije zaključivanje kreće od svih pojedinačnih članova neke klase i na temelju nekih njihovih svojstava pokušava formulirati konkluziju o cijeloj klasi. Recimo, profesor ispravi zadaće iz matematike svakog pojedinog učenika i na temelju uvida u svaku zadaću formulira konkluziju prema kojoj dotični razred u matematici baš i nije briljantan.

Kod nepotpune indukcije pokušava se na temelju jednog dijela neke klase izvesti konkluzija o cijeloj klasi. Ona je razmjerno učestalija od potpune indukcije, budući da se rijetko kada može propitati sve članove neke klase. Recimo da je ekipa stručnjaka na čelu s profesorom Baltazarom, nakon dugogodišnjeg istraživanja, smislila cjepivo protiv zaboravnosti. Cjepivo je prvo isprobano na bijelim miševima i pokazalo se efikasnim, no pojavila se nezgodna popratna promjena: svim muškim primjercima izrasle su zelene magareće uši. Profesor se Baltazar ushodao i negdje na dvanaestom kilometru riješio je problem. Formula cjepiva je promijenjena, a ponovno je testiranje pokazalo da je pogreška otklonjena. No valjalo je cjepivo iskušati još i na ljudima.

Potpuna bi indukcija zahtijevala da se cijepi cijelo čovječanstvo, što je, kao prvo, fizički neizvedivo, a kao drugo, s obzirom na moguće popratne posljedice, prilično riskantno. Stoga

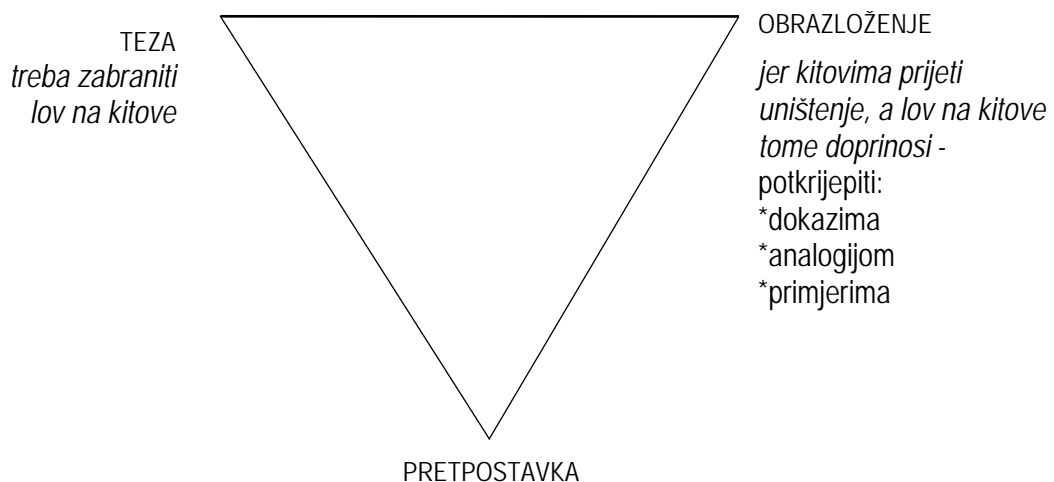
će se cjepivo ispitati na određenom dijelu skupa ili *uzorku*. Konkluzija u ovom slučaju nikada neće biti nužno istinita, već samo više ili manje vjerojatna.

Treća je vrsta zaključka **analogijski**, kod kojega su premise i konkluzija istog stupnja općenitosti. Takav bi bio zaključak koji kaže: *Neke životinje su ukusne, neke biljke su ukusne, dakle mora da su ukusni i neki ljudi. O ovoj će vrsti zaključka više riječi biti u poglavlju o argumentu koji počiva na analogiji.*

Pogleda li se malo pažljivije, vidjet će se da zaključak i argument idu u obrnutim pravcima. Zaključak kreće od premisa, i na temelju njih formulira konkluziju, dok argument kreće od teze, koju potom dokazuje ili obrazlaže.

3.1 OPĆA STRUKTURA ARGUMENTA

Svaki se argument sastoji od tri osnovne komponente: teze, obrazloženja i pretpostavke. Ponekad nisu sve tri komponente eksplicitno iskazane: gotovo je redovno to slučaj s pretpostavkom. Stoga u pravilu argumente u diskursu treba rekonstruirati, jer je često to jedini način da se ispita njegova valjanost. Rekonstrukcija, pri tome, nije ništa drugo do postupak utvrđivanja svih komponenata.

uništenje pojedine vrste je loše jer dovodi do poremećaja u prirodi, koji pak mogu, u krajnjem, dovesti u opasnost sudbinu ljudskog roda. Sve što dovodi do poremećaja u prirodi i/ili u opasnost dovodi ljudski rod treba zabraniti

Pogledamo li malo bolje, vidjet ćemo da struktura argumenta, na određeni način, odgovara strukturi silogizma. Teza argumenta nije ništa drugo do konkluzija silogizma, dok su obrazloženje i pretpostavka njegove premise. Argument s kitovima je moguće prevesti u silogizam koji ima samo dvije premise i konkluziju.

Uništenje pojedine vrste može dovesti u opasnost sâmog čovjeka.

Lov na kitove doprinosi uništenju kitova kao vrste.

Dakle, lov na kitove treba zabraniti.

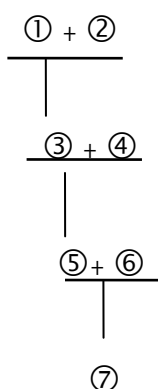
No, želimo li rekonstruirati doista svaku točku ovog argumenta, tada bismo dobili silogizam koji se i sâm sastoji od više sudova.

Navedeni argument bi tada izgledao otprilike ovako:

- ① Uništenje pojedine vrste je loše jer dovodi do poremećaja u prirodi.
 - ② Poremećaji u prirodi mogu dovesti u opasnost sudbinu ljudskog roda.
 - ③ Uništenje pojedine vrste može dovesti u opasnost sudbinu ljudskog roda.
 - ④ Lov na kitove doprinosi uništenju kitova kao vrste.
 - ⑤ Lov na kitove može dovesti u opasnost sudbinu ljudskog roda.
 - ⑥ Sve što može dovesti u opasnost sudbinu ljudskog roda treba zabraniti.
-

- ⑦ Dakle, lov na kitove treba zabraniti.

Shematski, to bi izgledalo ovako:

Jedno od temeljnih pravila silogizma kaže da je konkluzija (dakle, ujedno teza našeg argumenta) nužno istinita jedino ukoliko su zadovoljena dva uvjeta:

a/ premise moraju biti istinite

b/ zaključivanje mora biti valjano, tj. konkluzija mora slijediti iz

premise.

Dakle, za konkluziju ⑦ možemo sa sigurnošću reći da je istinita jedino ako su sve premise i "međukonkluzije" (u našem slučaju, ③ i ⑤) istinite, i ako su tako logički povezane da dovode do konkluzije. Ako se bilo koji od sudova od ① do ⑥ uspije dovesti u pitanje, problematičnom postaje i sama konkluzija.

3.2 OBRAZLOŽENJE I PRETPOSTAVKA

Argumente je moguće razlikovati (klasificirati) na nekoliko načina, a jedan od najčešćih je upravo s obzirom na vrstu obrazloženja koja se u njima koriste. Da se prisjetimo: Lov na kitove treba zabraniti, *jer on doprinosi uništenju kitova kao vrste*. Iz ovog je primjera jasna funkcija obrazloženja: ono mora dati *razloge* za prihvaćanje (ili neprihvaćanje) neke teze. Razmotrimo slijedeći primjer:

Ako mojem plišanom medvjediću ti dodaš još svoja dva, tada će ih zajedno biti tri, jer jedan više dva jesu tri.

U ovom slučaju jednostavno obrazloženje daje *dovoljan razlog* za prihvaćanje teze. No, situacije u kojima ovako jednostavna obrazloženja dostaju za prihvaćanje teze vrlo su rijetke. Najčešće je neophodno da se razlog u obrazloženju na neki način potkrijepi. Razlog se može potkrijepiti na više načina: pomoću *dokaza, definicije, analogije, primjera, kauzalnim povezivanjem, pozivanjem na autoritet* itd.

Da bi obrazloženje doista obrazložilo tezu, neophodno je da ono bude činjenično točno (istinito), ali i da, pomoću pretpostavke, bude povezano s tezom, tj. da bude logično. Pretpostavka je, naime, ona komponenta argumenta koja povezuje tezu i obrazloženje. Ukoliko se pretpostavka pokaže problematičnom, cijeli će argument ostati bez snage. Stoga se argumenti često formuliraju tako da se pokaže da, ukoliko se prihvati pretpostavka, onda valja prihvatiti i tezu argumenta. Do takove se pretpostavke, dakako, može doći na nekoliko načina, no ovdje su nam najzanimljivija dva: prvi od njih predstavlja pokušaj da se pronađe pretpostavka oko koje vlada opće slaganje, dok se drugi svodi na to da se od oponenta, prilikom unakrsnog ispitivanja, dobije bilo implicitni, bilo eksplicitni pristanak uz pretpostavku.

3.2.1 Pretpostavka za koju se drži da je prihvatljiva za sve

Pretpostaviti što bi moglo biti predmetom eventualnog koncenzusa, a što ne, vrlo je često nezahvalan posao: ponekad se približava gatanju iz taloga kave i prognoziiranju vremena na osnovu kostobolje. No u nekim okolnostima se može s popriličnom

vjerojatnošću pretpostaviti da bi se oko nečega svi mogli složiti. To opće slaganje, logično, rezultat je činjenice da postoji nešto *zajedničko*: zajednička ljudska priroda, zajednički moralni kodeks ili pak zajednička situacija u kojima se ljudi nalaze.

Na ovaj je način oblikovan jedan od najčešćih argumenata tzv. *pro life* pozicije u debati o prihvatljivosti pobačaja. Da je pobačaj neprihvatljiv, obrazlaže se time što se kaže da je to ubojstvo djeteta. Pretpostavka glasi da je *ubojstvo nevinog djeteta nešto nužno neprihvatljivo*. Pri tome argumentacija računa da je pretpostavka, tj. sud *ubojstvo nevinog djeteta je nešto nužno neprihvatljivo*, stav koji je opće prihvatljiv. U ovom slučaju njegova opća prihvatljivost počiva na činjenici da svi sudionici rasprave pripadaju kulturi u kojoj zajednički moralni kodeks ubojstvo djeteta sankcionira kao jedan od najvećih grijeha. Dakako, samo je po sebi razumljivo da bi ovakav argument uvelike izgubio na uvjerljivosti, ukoliko bismo njime pokušali uvjeriti u neprihvatljivost pobačaja nekog kanibalskog sladokusca.

3.2.2 Pretpostavka je sud koji je oponent izrekao/prihvatio kao istinit

Korištenje ove vrste argumenta zahtijeva dobro pripremljeno unakrsno ispitivanje. Naime, riječ je o strategiji pri kojoj se nastoji od suparničke ekipe "dobiti" izjava koja će se potom iskoristiti kao pretpostavka unutar vlastitog argumenta. Recimo da teza glasi da je *popularna glazba bolja od ozbiljne glazbe* i da unakrsno ispitivanje nakon govora A1 ide ovim tijekom:

N3: Da li se slažeš da je ono što je raznovrsno bolje od nečeg monotonog?

A1: Da.

N3: Da li je, po tvome sudu, raznovrsnije kada se stalno događa isto ili kada postoje promjene ?

A1: Kada postoje promjene.

N3: Da li je promjena prisutnija kada je riječ o izmjeni 3 elementa ili pak ako ih se izmjenjuje 13 ?

A1: Naravno, 13.

Nakon unakrsnog ispitivanja negacijska ekipa uspoređuje jednu *Madonninu* pjesmu i jednu *Mozartovu* skladbu i pokazuje kako je u prvom slučaju riječ o ponavljanju 3 akorda, dok kod Mozarta postoji variranje neizmjereno većeg broja elemenata. Pretpostavku pak preuzima iz odgovora A1: izmjena većeg broja elemenata čini skladbu raznovrsnijom, a time i boljom. Dakako, na temelju toga se zaključuje da je Mozart bolji od Madonne. Argument izgleda ovako:

Teza: Mozart je bolji od Madonne;

Obrazloženje: budući se u njegovim skladbama izmjenjuje veći broj elemenata (potkrepljuje se usporedbom koja ima funkciju dokaza);

Pretpostavka: izmjena većeg broja elemenata čini skladbu raznovrsnijom, a time i boljom.

Da sažmemo: pri oblikovanju i prosuđivanju argumenata, valja obratiti pažnju prvenstveno na slijedeće:

- 1/ Postoji li, uopće, obrazloženje ?
- 2/ Postoji li pretpostavka koja omogućuje vezu između teze i obrazloženja?
- 3/ Da li je obrazloženje dovoljno uvjerljivo (dovoljno potkrijepljeno) ?

3.3 VRSTE ARGUMENATA

3.3.1 Argument koji počiva na dokazu

U ovoj vrsti argumenta riječ je o dokazima činjenične naravi: statističkim podacima, izvještajima istraživanja, dokumentima itd. Hoćemo li, na primjer, argumentirati u korist teze da država treba novčano pomagati ne natjecateljski, već rekreativni i masovni sport, tada će nam dobro doći statistički pokazatelji o korelaciji ulaganja u rekreativni sport i smanjenja troškova za liječenje.

Pri korištenju dokaza valja pripaziti na nekoliko stvari. Ponajprije, dokaz mora biti *relevantan*, tj. mora dokazivati upravo to što teza tvrdi, a ne nešto drugo. Statistički podaci koji pokazuju da u zemljama u kojima se ulaže u speleologiju ljudi u prosjeku bivaju niži od onih gdje se ulaže u alpinizam mogu biti zanimljivi, ali oni su sasvim irelevantni za našu tezu da ulaganje u masovni sport smanjuje troškove zdravlja u nekoj zemlji.

Nadalje, dokaz mora biti *točan* i *nedvosmislen*. što se tiče točnosti, vrlo često nismo u stanju, samo na temelju vlastitog znanja, procijeniti točnost podataka. No, dobro je biti kritičan prema izvorima, pa provjeravati podatke uspoređujući ih s podacima iz drugih izvora. Dokaz je nedvosmislen ako je formuliran tako da ne ostavlja mjesta različitim interpretacijama. Konačno, dokaz mora biti *dostatan* za potkrjepu teze.

Argument koji se temelji na dokazu snažan je onoliko koliko je snažan dokaz. Odabere li se ovaj pažljivo, argument će biti vrlo teško osporiti.

3.3.2 Argument koji počiva na definiciji

Argumenti ove vrste često, iako ne i uvijek, počivaju na persuazivnim definicijama. Recimo da teza argumenta glasi da bez kulture nema napretka čovječanstva. Jedan od načina da tezu potkrijepimo jest da termin *kultura* definiramo na prikladan način. Riječ *kultura* dolazi od latinskog glagola *colo, colere* što znači obrađivati nešto sirovo, prirodno i samoniklo. *Agrikultura* je obrađivanje ili oplemenjivanje samoniklog, tako što čovjek (obrađujući zemlju, križajući vrste itd.) intervenira u prirodu. Na sličan način čovjek kultivira, tj. oplemenjuje i samoga sebe. Na razini vrste, to se kultiviranje zbiva kao ljudska povijest, na razini pojedinca pak kao odgoj. Kada za nekoga kažemo da je nekulturan, to znači da se ponaša posve prirodno: jede rukama, kopa nos i podriguje. Reći da takav čovjek nije kultiviran, znači reći da još nije *uljuden*, već da se ponaša poput, recimo, prasca. Dakle, kultura, ili kako su stari govorili, *uljudba*, je ono što čovjeka čini čovjekom. Iz toga slijedi da bez kulture nema napretka.

Pri ovoj vrsti argumentacije najvažnije je da definicija bude valjana: ospori li se definicija, cijeli argument gubi na vrijednosti.

3.3.3 Argument koji počiva na primjeru

Argumentacija pomoću primjera je zacijelo jedna od najčešće korištenih, posebice u svakodnevnoj komunikaciji. Nebrojeno je mnogo prilika da potkrijepimo svoju tezu *ilustracijom*, tj. navođenjem primjera.

Recimo da teza glasi da u Americi crnci dominiraju u onim sportovima za koje nije potrebno puno novca. Za trčanje je potreban par tenisica i cesta, za košarku još i obruč pričvršćen na najobičniji zid, a za *baseball* jedva nešto više. U sva tri sporta crnci su izrazito dominantni. Tome nasuprot, u tenisu, plivanju i automobilizmu, koji zahtijevaju znatna novčana ulaganja, crnaca ima vrlo malo.

Ova vrsta argumentacije počiva na generalizaciji: na temelju nekoliko primjera pokušavamo formulirati općenitu tezu. Pri tome treba dobro pripaziti na nekoliko stvari.

Kao prvo, primjeri moraju biti dobro odabrani, tj. točni. Moramo biti sigurni da u američkoj košarci doista dominiraju crnci, a u plivanju bijelci.

Nadalje, jedan primjer nije dovoljan: on ne dokazuje ništa. Valja navesti nekoliko primjera. Ponekad je moguće, ako se radi o malom skupu, navesti sve članove klase. Ako kažemo da nijedan nobelovac na polju fizike nije objavljivao *haiku* stihove, tada možemo poimence navesti sve primjere. No, puno se češće tako što ne da izvesti.

Jednako tako, primjeri koje biramo moraju biti reprezentativni. Kada bismo postavili tezu da svi Zagrepčani vole čokoladu, i za to kao primjer naveli mamu, tatu, brata, susjeda Juricu i njegovog psa šarka, nitko taj argument ne bi uzeo ozbiljno, koliko god primjeri bili točni. Malo ozbiljnija ilustracija te teze morala bi pronaći primjere ljudi različite životne dobi, različitog socijalnog statusa, kulinarskih preferencija itd.

Pri navođenju primjera valja također dobro razmisliti mogu li se naći relevantni protuprimjeri: oni bi, naime, mogli ugroziti cijeli naš argument.

Naposlijetku, valja imati na umu da je svaka generalizacija na određen način problematična, već zato što na temelju dijela nekog skupa zaključujemo o cijelom skupu. Istinitost teze dobivene generalizacijom može biti manje ili više vjerojatna, ali nikada nužno istinita.

3.3.4 Argument koji počiva na analogiji

Ova je vrsta argumenta donekle slična prethodnoj. Razlika je u tome što tezu, umjesto nabranjem pojedinačnih primjera, pokušavamo potkrijepiti jednim analognim slučajem. Pogledajmo jedan novinski tekst iz 1975. u kojem se navodi danas već poznati primjer iz udžbenika logike:

Zanimljivu je stvar učinio jučer Adam Nordwell, poglavica američkog plemena Chippewa. Nakon što je prizemljio avion kojim je doletio iz Kalifornije, Nordwell je, okičen svim znamenjima poglavičke časti, u ime indijanskog naroda proglasio da uzima u posjed Italiju na temelju prava otkrića, na isti način na koji je to Cristopher Columbo učinio s Amerikom.

Proglašavam ovaj dan danom otkrića Italije, rekao je Nordwell. S kojim je pravom Columbo otkrio Ameriku, kada je ona bila nastanjena već tisućama godina? Na temelju tog istog prava ja sam sada došao u Italiju i proglasio vašu zemlju otkrivenom.

Nordwellova teza, očito, glasi da Columbo nije mogao zaposjesti Ameriku *po pravu otkrića*, zato što je Amerika tada već bila naseljena (dakle, *otkrivena*). Svoju tezu on, na praktički način, obrazlaže analogijom koja bi, teorijski, glasila: Columbovo otkriće i zaposjedanje Amerike jednaka je besmislica kao moje otkriće i zaposjedanje Italije.

Snaga argumenta iz analogije ovisi o nekoliko momenata. Najvažnije je da dva slučaja imaju što veći broj zajedničkih bitnih karakteristika. Dakako da nikada ne mogu sve karakteristike biti zajedničke: tada ne bi bilo riječi o dva analogna slučaja, već o jednom jedinom. U navedenom je primjeru sasvim irelevantno što je Columbo otkrio Ameriku u 15. a

Nordwell Italiju u 20. stoljeću, ili to što je Columbo bio španjolak a Nordwell Indijanac. Bitno je da su obojica otkrili već nastanjenu zemlju koju su zaposjeli na temelju prava po otkriću. Ukoliko je više takvih bitnih zajedničkih karakteristika, argument je jači.

Jednako tako, nije na odmet ukoliko možemo naći ne samo dva, već više analognih slučajeva.

Posebna vrsta argumenta iz analogije je argument *a fortiori* (lat. "tim više"). Kada kažemo da bi ljudi čija je profesija da odgajaju tuđu djecu, tim više morali biti u stanju odgojiti vlastitu, tada je to argument *a fortiori*.

3.3.5 Argument koji počiva na kauzalitetu

Kod argumenta iz kauzaliteta pokušavamo na temelju uzroka nešto zaključiti o posljedici, ili pak obratno, na temelju posljedice pokušavamo otkriti njezin uzrok. Drugim riječima, hoće se objasniti neki fenomen uz pomoć njegovih uzroka ili posljedice. Ova je vrsta argumentacije često vrlo složena, pa su i pogreške, čini se, razmjerno češće no kod drugih vrsta.

Kada zaključujemo o kauzalnom odnosu dviju pojava, naši iskazi se redovno sastoje od dva dijela. Jedan od njih sadrži uzrok, i zove se *antecedens*, drugi sadrži posljedicu, i zove se *konsekvens*. Kada kažemo, na primjer, *Budeš li dobar, dobit ćeš sladoled*, prvi dio iskaza je *antecedens*, a drugi *konsekvens*.

Razmotrimo ponajprije jednostavniju situaciju, kada želimo objasniti neku pojavu ukazujući na njene posljedice. Recimo da želimo argumentirati u korist teze da državna kontrola medija nije prihvatljiva, te da tezu hoćemo potkrijepiti tako da pokažemo koje su posljedice kontrole medija. Jedna je od njih, vjerojatno najvažnija, nemogućnost da se u javnosti artikuliraju različiti politički stavovi i interesi, što je sasvim suprotno temeljnoj pretpostavci demokratski ustrojenog društva. No, da bismo mogli na temelju uzroka nešto zaključiti o posljedici, u njemu mora biti sadržan *dovoljan uvjet*. Ako je taj uvjet zadovoljen, onda posljedica slijedi, ili, drugačije formulirano, nije moguće da je taj uvjet zadovoljen, a da posljedica izostane. Ako država kontrolira medije, onda je nužna posljedica - nedemokratsko društvo.

Problem je ponešto složeniji ako znamo posljedicu, pa pokušavamo otkriti uzrok. Tražimo li nekoj posljedici uzrok, tada u njemu mora biti sadržan *nužan uvjet*. Ukoliko postoji nekoliko mogućih uzroka neke posljedice, ne da se ništa pouzdano zaključiti: može se jedino nagađati o najvjerojatnijem uzroku.

Pri argumentaciji koja počiva na kauzalitetu valja pripaziti na nekoliko stvari. Ponajprije, valja sa sigurnošću ustanoviti da nije riječ o pukoj koincidenciji između dvije pojave, već da jedna doista uzrokuje drugu. Pušači koji se voze tramvajem ili autobusom sigurno su primijetili da se dugo očekivano prometalo redovno pojavi onoga trena kada čovjek zapali cigaretu i otpuhne prvi dim. Dakako da iz toga nije moguće zaključiti da je paljenje cigarete prouzrokovalo dolazak tramvaja, već je riječ o pukoj koincidenciji.

Ponekad kod dviju pojava, koje su na neki način povezane, nije sasvim jednostavno odrediti koja od njih predstavlja uzrok, a koja posljedicu. Jedan od primjera je spor, koji u filozofiji traje već nekoliko stoljeća, o tome uzrokuju li materijalni aspekti ljudskog života one duhovne, ili je pak obratno.

Nadalje, hoće li se uvjerljiv argument ove vrste, valja jasno pokazati vezu između uzroka i posljedice.

Najčešća pogreška koja se javlja u ovom argumentu je pretjerano pojednostavljivanje. Vrlo često je neka posljedica rezultat cijelog sklopa, a ne jednog jedinog uzroka. Svođenje takve posljedice na samo jedan uzrok ponekad dovodi do grotesknih zaključaka. Tipičan su primjer pokušaji da se objasni "što je pisac htio reći" uz pomoć činjenica iz njegove biografije ili socijalnih prilika njegova doba. Tako se Nietzscheova hipersenzibilnost objašnjava sifilisom, esteticizam O.Wildea homoseksualizmom, a nekonvencionalnost Baudelaireove poezije peronosporom koja je sredinom prošlog stoljeća poharala vinograde u južnoj Francuskoj.

3.3.6 Argument pomoću usporedbe i kontrasta

Ovaj je argument po strukturi identičan, a po smislu suprotan argumentu iz analogije. Dok je svrha ovog potonjeg pokazati bitnu sličnost između dviju pojava, pa na temelju toga zaključiti da ono što vrijedi za jednu vrijedi i za drugu, svrha prvog je pokazati bitne razlike, te na temelju toga nešto zaključiti.

Tipičan primjer za ovu vrstu argumentacije su reklame. Dakako, reklame najvećim dijelom recikliraju pseudoargumente, puka uvjeravanja kojima se pokušava dati privid racionalnosti. No, čak i u tom slučaju struktura govora ostaje ista. Recimo, reklama koja hoće uvjeriti svekoliko pučanstvo da su pelene *Hampers* bolje od ostalih pelena za jednokratnu upotrebu. Prvo na ekranu vidite dvoje sitne dječice: jedno od njih se blaženo smješka poput šintoističkog redovnika, drugo plače kao u najgorim roditeljskim noćnim morama. Tada vidite dvije dječje guze: prva je suha i sjaji se kao puni mjesec, druga očito pati od pelenskog osipa. Naposljetku vam redatelj demonstrira moć upijanja *Hampers* i anonimne pelene, pri čemu se ova prva pokaže nedvojbeno superiornom. Cijela priča biva zaključena anđeoskom pojavom

mlade majke kojoj se na licu vidi da je upravo doživjela prosvjetljenje, otkrivši da su pelene *Hampers* bitan tehnološki doprinos sreći ljudskoga roda.

Dakako, uz pomoć usporedbe i kontrasta moguće je i zbiljski argumentirati: vrlo često se na taj način pokušava pokazati prednost pluralističkog društva u odnosu na totalitarno, ili hidroelektrana u odnosu na nuklearne.

Kod ovakve argumentacije važno je nekoliko stvari. Ponajprije, pripadaju li dvije pojave koje uspoređujemo *istoj klasi*. Usporedimo li ukuhane maline i pečene banane, ne kao dvije slastice, već kao sirovinu, nećemo time učiniti baš previše. Jednako tako, valja uspoređivati *važne karakteristike* dvaju predmeta. To što banane rastu na stablu a maline na grmu sasvim je nevažno za njihov okus. Na kraju, usporedba mora biti relevantna za naš zaključak. Ako uspoređujući automobile A i B navedemo da je A brži, jeftiniji i ima ljepše ogledalo u kabini, usporedba nam ne može pomoći da dokažemo kako je automobil A sigurniji u prometu.

3.3.7 Argument koji počiva na autoritetu

Posljednja vrsta argumenta koju ćemo ovdje izložiti, argument iz autoriteta, pretpostavlja da, osim našeg vlastitog rasuđivanja, postoji i neka instancija na koju se pri argumentaciji možemo osloniti. Ta instancija, autoritet, može biti neka osoba ili institucija za koju držimo da je, kada je riječ o problemima kojima se bavimo, pouzdana. Pri tome je najvažnije da se prethodno uvjerimo u "kakvoću" autoriteta.

Prije svega, valja vidjeti da li uopće postoji relevantan autoritet za to što hoćemo argumentirati. Postoji li, na primjer, instancija čije je mišljenje relevantno pri odlučivanju koji nam kaput najbolje pristaje ili koje nam vino najbolje prija?

Drugo, neophodno je razmotriti da li je autoritet kompetentan za područje kojim se bavimo. Vrlo je čest slučaj da vas poznati sportaš, kojemu inteligencija baš ne izbija iz očiju, uvjerava na TV kako na izborima treba glasati za N.N., ili da popularna glumica svjedoči o vrhunaravnom okusu čokoladnih bombona. Neki bi, pomalo zlobno, dodali da se sličan problem javlja kada svećenici govore o ljudskoj spolnosti, a političari o poštenju. Jednako tako, vjerojatno nitko ozbiljan ne bi svoju argumentaciju temeljio na tekstovima iz žute štampe.

I na kraju, autoritet koji se navodi mora biti nepristran i bez predrasuda: svatko rado govori *pro domo*. Nije dobro kao autoritet u raspravi o štetnosti pušenja navoditi predstavnika udruženja duhanske industrije: on možda i jest nepušač, ali sigurno nije zainteresiran da to postanu i drugi.

4. POGREŠKE PRI ARGUMENTACIJI

Sustavno navođenje valjanih načina na koje ljudi mogu misliti već je samo po sebi zahtjevan i nezahvalan posao: uvijek se može klasificirati i drugačije. Sustavno pak navesti sve načine na koji ljudi mogu pogriješiti nemoguće je: njih je beskrajno mnogo. Reklo bi se da je to stoga što su ljudi puno maštovitiji kada griješe no kada su u pravu. Stoga ćemo se ovdje ograničiti samo na najučestalije pogreške pri argumentaciji. Neke su od njih specifične za određenu vrstu argumenata, neke pak posve općenitog karaktera.

4.1. OPĆE LOGIČKE POGREŠKE

4.1.1 Pogreška akcidencije

Pogreška akcidencije se javlja kada pravilo, koje vrijedi općenito, primjenjujemo na iznimnu situaciju. Naime, ono što je općenito točno, može u specifičnim situacijama biti sasvim krivo. Recimo, općenito vrijedi da valja pomoći čovjeku u nevolji. No ako vidite da netko krade susjedov auto i ne može upaliti, nemojte se ponuditi da ga pogurate. Poznat je primjer za ovu pogrešku iz Platonove *Države*, gdje je riječ o primjeni pravila da svatko treba vratiti što je dužan: "Pretpostavi da mi je prijatelj, dok je bio pri zdravoj pameti, povjerio svoje oružje na čuvanje. Trebam li mu ga vratiti ako to zatraži kada nije pri sebi? Nitko neće reći da bi tako nešto bilo pravo učiniti."

4.1.2 Pogreška obrnute akcidencije

Ova je pogreška po smislu sasvim suprotna prethodnoj. Ona se javlja kada želimo zaključiti nešto o cijeloj klasi predmeta, na osnovu svega nekoliko primjera, a pri tome primjeri nisu reprezentativni, već atipični. Kada bismo na temelju pijanaca zaključili da je svako konzumiranje alkohola opasno, pa da ga stoga treba zabraniti, učinili bismo pogrešku obrnute akcidencije.

4.1.3 Pogreška divizije

Pogreška divizije nastaje kada svojstva koja može imati samo cjelina, pripisujemo njenim dijelovima. Recimo, kada kažemo da je neki automobil vrlo brz, pa da je stoga i svaki

njegov dio brz. Pogreška iste vrste nalazi se u umovanju da je Amerika svjetska sila, pa da su to onda i Whoopi Goldberg ili Eddy Murphy.

4.1.4 Pogreška kompozicije

Ova je pogreška, u biti, obrnuta pogreška divizije. Ova se pogreška javlja kada se cjelini pripisuju svojstva koja vrijede samo za dijelove od kojih je ona sastavljena. Tipičan je primjer kada na osnovu toga što niti jedan čovjek nije stariji od 150 godina, zaključimo da ni čovječanstvo ne može biti starije. No, nisu svi primjeri ove pogreške tako očiti. Ista je pogreška sadržana u argumentu da je jelo zacijelo izuzetno ukusno, budući su svi njegovi sastojci ukusni. Koliko je takvo umovanje klimavo, prozrijet će bez puno okolišanja svi oni koji su makar jednom u životu uspjeli od prvoklasnih namirnica skuhati jelo koje po mirisu podsjeća na zapaljenu automobilsku gumu, po boji na tekući deterdžent za posuđe a po konzistenciji na armirani beton.

4.1.5 Petitio principii

Ova pogreška nastaje kada nam kao dokaz služi ono što, u stvari, trebamo dokazati: stoga je takav argument cirkularan. Takve je vrste argument koji kaže da bog nužno postoji, jer inače ne bi bilo Biblije, ili onaj pak koji hoće dokazati da će klub X pobijediti na svjetskom prvenstvu u *heklanju*, zato što je najbolji.

4.1.6 Post hoc ergo propter hoc

Post hoc ergo propter hoc ("poslije toga, dakle zbog toga") je pogreška koja je rezultat brkanja temporalnog i kauzalnog odnosa. Drugim riječima, na temelju toga što B slijedi nakon A, nije dobro zaključiti da je A uzrok a B posljedica. Klasičan primjer je odnos noći i dana, iako se tu javlja i dodatni problem, naime onaj s kokoši i jajetom. Ista se pogreška nalazi u argumentu koji hoće pokazati da je plemenski vrač izazvao kišu, budući da je prolom oblaka uslijedio nakon njegovog vrtoglavog plesa.

4.1.7 Irelevantna konkluzija

Ova pogreška, poznata i pod nazivom *ignoratio elenchi*, odnosi se na argumentaciju kod koje dokazi ne dokazuju tezu argumenta, već neku drugu tezu. Recimo da javni tužitelj hoće dokazati da je optuženi doista opljačkao banku, time što navodi da je optuženi još kao maloljetnik pušio, pio oštra pića, bježao iz škole i čitao časopise s fotografijama obnaženih

žena. Koliko god ti dokazi bili neoborivi, oni eventualno govore u prilog tvrdnji da optuženi kao maloljetnik baš nije bio član marijanske kongregacije, ali ne mogu dokazati njegovu krivicu za pljačku banke.

4.1.8 Negiranje antecedensa / afirmacija konsekvensa

Obje ove pogreške česte su kod argumenta koji počiva na kauzalitetu. Pogreška *negacije antecedensa* nastaje pri pokušaju da se pokaže da nema neke posljedice ako nema određenog uzroka. Sama je pogreška, u stvari, rezultat jednog previda: radi se o pretpostavci da postoji samo jedan mogući uzrok te pojave, a ne više njih. Recimo ovako: Ako pojedem dvije *pizze*, sigurno ću biti sit. Nisam pojeo dvije *pizze*, pa sam stoga gladan. No, to što nisam pojeo dvije *pizze*, ne znači da nisam, recimo, pojeo tucet sendviča. Inicijalna teza, naime, ne glasi *samo ako pojedem dvije pizze, najest ću se*, dakle ne govori o *jedinom mogućem*, već tek o *jednom od mogućih* uzroka koji je dovoljan za postojanje neke pojave. Stoga negiranje tog uzroka ne omogućuje da se zaključi da ne postoji ni posljedica.

Slična je pogreška *afirmacija konsekvensa*: kod nje je riječ o principijelno identičnom previdu koji ide u suprotnom pravcu. Ako je inicijalna teza ista kao u prethodnom slučaju, i kažemo da smo siti (dakle, afirmiramo konsekvens), to ne znači nužno da smo pojeli dvije *pizze*, jer smo mogli prigristi i štogod drugo.

4.1.9 Argumentum ad baculum

Argumentum ad baculum ili argument sile je, dakako, pseudoargument. Riječ je o pogrešci koja se javlja kada se želi nekoga navesti da prihvati našu tezu ne pomoću obrazloženja, nego pomoću prijetnje silom. To je nešto s čime smo se svi sreli: kada roditelj kaže djetetu da treba nešto učiniti, inače će dobiti po turu, kada nas ravnatelj uvjerava da moramo promijeniti način predavanja, podsjećajući nas na svoje ovlasti, ili kada Don Corleone u *Kumu* daje ponudu "koja se ne može odbiti". Jedan od ilustrativnijih primjera vezan je uz zasjedanje "Velike trojice" krajem II. svjetskog rata na Jalti. Tada je, naime, Churchill obavijestio Roosevelta i Staljina o Papinim sugestijama u pogledu rješenja problema. Na to je Staljin, navodno mrtav-hladan, upitao: "A što ste rekli, koliko divizija ima Papa na raspolaganju?"

4.1.10 Argumentum ad hominem

Argumentum ad hominem ili argument upravljen na čovjeka je pogreška u argumentaciji koja se javlja kada napadamo osobu umjesto njenog argumenta. Argument je, naime, dobar ili loš sam po sebi, neovisno o tome tko ga iznosi ili zastupa.

Za razliku od ostalih, ova se pogreška vrlo često čini intencionalno, uz pretpostavku da će diskvalifikacijom osobe i njen argument postati ništavnim. U logičkom smislu, argument *ad hominem* nema nikakve vrijednosti, ali u manje akademskim raspravama on većini ljudi zvuči prilično uvjerljivo. Primjera za ovu vrstu pogreške ima bezbroj. Kao politička strategija pak, ona je možda najočitija u, na primjer, američkim predizbornim kampanjama za javne službe, od okružnog javnog tužitelja do predsjednika države. Uхватiti kandidata *in flagranti* ili naprosto pažljivo plasirati glasine o nekoj njegovoj ljubavnoj avanturi, znači praktički diskvalificirati sve argumente njegovog političkog programa.

Ponešto sofisticiranija vrsta ove pogreške počiva na povezivanju uvjerenja/ponašanja i argumenata neke osobe. Recimo, jedna osoba prigovori drugoj da pušenjem zagađuje okoliš, a ova odgovori da će prestati pušiti kada njegov kritičar prestane voziti automobil. Drugačije formulirano, odgovor glasi ovako: Nemate moralnog prava prigovarati meni što pušim, budući da vi vozite automobil, koji, u krajnjem, zagađuje okolinu mnogo više no moje pušenje. No, ukoliko malo bolje pogledamo, to doista ne diskvalificira sam argument da pušenje zagađuje okoliš.

4.1.11 Argumentum ad ignorantiam

Argumentum ad ignorantiam doslovno znači argument koji počiva na neznanju. Ova vrsta pogreške nastaje kada tvrdimo da je nešto istina zato što nije dokazano suprotno. Recimo ovako: bog ne postoji, budući da nije dokazano njegovo postojanje. Može i obratno: postoji, budući da nije dokazano suprotno.

Postoje, međutim, okolnosti kada je donekle slično rezoniranje prihvatljivo. Na primjer, kada vas liječnik uvjerava da nemate vodene kozice, jer nema nikakvih dokaza da bolujete od te bolesti. Naime, u ovom je slučaju riječ o tome da bi kompetentni liječnik zacijelo uočio dokaze vaše bolesti kada bi oni postojali.

Naposljetku, postoji iznimka: u sudskom procesu optuženi se smatra krivim sve dok se ne dokaže njegova krivica. Ne dokaže li se da je kriv, on je nevin, ma što mi o tome mislili.

4.1.12 Argumentum ad populum

Argumentum ad populum je, kratko rečeno, demagoški ili populistički pseudoargument. Radi se o pokušaju da se teza učini prihvatljivom ne njezinim racionalnim objašnjenjem, već pozivanjem na to da "se svi slažu oko toga...", ili kako "nema među nama takvog koji ne bi vjerovao da..." , ili kako je, naprosto, "opće poznata činjenica u našem puku..." i tome slično. Taj se tip očite pseudoargumentacije redovno kolportira u političkoj propagandi, ali jednako tako i u reklamama. Riječju, *You can't beat the feeling !*

4.2. NAJČEŠĆE POGREŠKE PRI FORMULIRANJU ARGUMENATA

4.2.1 Teza bez obrazloženja

Ponekad se u debati događa da debatanti iznose tezu bez obrazloženja držeći da su time iznijeli argument. Dakako, teza bez obrazloženja, koliko god je puta sugestivno i uvjerljivo ponovili, još uvijek nije argument. To ponekad nije vidljivo na prvi pogled, no ukoliko se pokušaju odrediti komponente takvog "argumenta", vidjet će se da nedostaje ono što argument čini argumentom - obrazloženje.

U takvim situacijama debatanti najčešće nude neki nadomjestak: analizu *teze*, sâmu *tezu* malo drugačije formuliranu, govornički zanosnu razradu *teze*, citate iz Hegela, Kanta i Aristotela. Suci se pak svime time, jednostavno rečeno, ne bi smjeli dati fascinirati.

4.2.2 Obrazloženje ne obrazlaže tezu

čini se, na prvi pogled, prilično nevjerojatnim da bi netko obrazlagao tezu pomoću obrazloženja koje rečenu tezu ne obrazlaže. No, budući da se u debati, kako nas uči iskustvo, događaju i najnevjerovatnije stvari, ne treba isključiti ni netom spomenutu mogućnost.

Kao što je već rečeno, pretpostavka je onaj element argumenta koji povezuje tezu i obrazloženje. Stoga je u argumentu, u kojemu obrazloženje ne obrazlaže tezu, problem upravo u pretpostavci. Kada je riječ o strukturno jednostavnim argumentima, ili pak o onima koji u sadržajnom smislu govore o nečemu što nam je dobro poznato, tada se ova pogreška dade prepoznati već na prvi pogled: cijeli argument nam, naime, zvuči sasvim besmisleno i stoga neuvjerljivo. To što smo ovdje, pomalo neobavezno, nazvali

besmislicom, jest nelogičnost koja je rezultat nepostojanja veze između teze i obrazloženja, one veze koju bi trebala uspostaviti pretpostavka.

Da je premijer časna osoba, dao bi istoga trena ostavku. Nakon što se u javnosti potpuno kompromitirao svojom jučerašnjom izjavom da u brudet treba staviti puno crvene paprike, i tako jasno pokazao da ne razlikuje brudet od fiš-paprikaša, njegova je kompetentnost u potpunosti dovedena u pitanje.

Dakako, u ovom je primjeru već na prvi pogled jasno u čemu se sastoji besmislenost "argumenta": nečije političke sposobnosti nemaju, kako se obično kaže, *nikakve veze* s kulinarskim umijećem. Uzgred, ovo bi obrazloženje funkcioniralo kada bi se zahtijevala smjena šefa kuhinje vrhunskog ribljeg restorana. Jer, složiti ćete se, pripremati brudet s crvenom paprikom uistinu je zločin protiv čovječanstva.

I sada, kada smo svi zajedno zadovoljni što smo svemu našli pravo mjesto i tako lijepo odredili poteškoće, dolazi nam (na žalost, ili možda ipak- na sreću) ono poslovično *ali*. Naime, odnos teze i obrazloženja nije tek formalni, već sadržajni problem: ponekad predmet cijele debate i nije ništa drugo do spor oko pretpostavke, tj. oko toga imaju li teza i obrazloženje ikakve veze. Stoga se i pitanje o smislenosti pokazuje kao sadržajno pitanje. Razmotrimo slijedeći primjer:

Ne bismo smjeli dozvoliti da se u našim školama osnivaju debatni klubovi.
Naime, debatiranje dovodi do toga da mladi ljudi prestaju poštivati autoritete.

U ovom je primjeru sasvim jasno da pitanje veze između teze i obrazloženja nije formalno, već sadržajno ili, da budemo precizniji, svjetonazorsko pitanje. Pretpostavka, naime, glasi *da je nepoštivanje autoriteta nešto loše i nepoželjno, nešto što valja spriječiti i po cijenu zabrane*. U ovom slučaju možda i nije toliko sporno obrazloženje (iako bi se i o tome moglo *debatirati*), koliko ono što je argumentom implicirano, tj. sama pretpostavka. Stoga ovdje i ne može biti riječi o formalnoj pogrešci u argumentaciji, tj. o nevaljanom argumentu, već o istinitosti pretpostavke. No istinitost pretpostavke je nešto čime se mora pozabaviti suparnička ekipa, a ne sutkinja ili sudac.

4.2.3 Obrazloženje nije dovoljno uvjerljivo

Problem procjene koliko je neko obrazloženje uvjerljivo vodi nas do možda najteže postaje sudačkog križnog puta: one na kojoj se najčešće posrće. Kada je obrazloženje uvjerljivo a kada ne? što uopće obrazloženje čini uvjerljivim? Ruku na srce, ta pitanja često ostaju bez dobrog odgovora. To je, naime, ono mjesto gdje se preklapa objektivna snaga argumentacije sa subjektivnom sudačkom procjenom, reakcija suparničke ekipe sa sudačkim stavom, umijeće dobrog argumentiranja s umijećem dobrog izlaganja.

Vidjeli smo već da uvjerljivost obrazloženja proizlazi ili iz njegove samorazumljivosti (u primjeru s plišanim medvjedićima iz 3.2), ili pak iz potkrjepe. Kada je riječ o ovom potonjem, postoji nekoliko pravila koja ipak u određenoj mjeri omogućuju da se procjena o uvjerljivosti argumenta objektivno utemelji. Rečena pravila, na temelju kojih je moguće prepoznati najčešće pogreške, vrijede za pojedine vrste argumenata, tj. za pojedine vrste obrazloženja. Ta su pravila, jednako tako, implicirana pri obrazlaganju *pogrešaka pri argumentaciji* u *Logici debate*.

4.2.3.1 Pogreške pri obrazloženju pomoću dokaza

Pri ovoj vrsti obrazloženja, koje svoju uvjerljivost duguje dokazima činjenične naravi (statistike, empirijska istraživanja, dokumenti itd.), valja ponajviše paziti na dvije stvari: koliko je dokaz relevantan i da li je dostatan. Pri tome nam je, u ovom kontekstu, posebice važno ovo drugo.

Dokaz je relevantan, jednostavno rečeno, ukoliko dokazuje upravo to što treba dokazati, a to je sâmo obrazloženje. Drugim riječima, hoćemo li dokazati da pretjerano gledanje TV programa čini djecu agresivnom i nervoznom, tada nam podaci o broju TV prijemnika po stanovniku i cijeni pretplate u pojedinim državama neće biti od prevelike koristi.

što se pak tiče dostatnosti dokaza da potkrijepi obrazloženje, stvari su mnogo složenije. Ovdje se procjena najčešće temelji na, sportskim žargonom rečeno, *slobodnom sudačkom uvjerenju*. Jedino pravilo koje ovdje vrijedi je pomalo tautološko: *bolje više nego manje*. Analogno tome, najčešća pogreška se sastoji upravo u tome da se premalo dokazuje. Ako ostanemo pri posljednjem primjeru, to bi značilo, na primjer, dokazati da se djeca koja više gledaju TV, češće igraju kauboja i Indijanaca (ili kako se to već danas zove) nego što slažu Lego kocke. To, naime, još uvijek ne znači nužno da su takva djeca i agresivnija. Puno bi uvjerljivije zvučalo kada bismo došli do podataka da takva djeca ujedno osjetno češće tuku mlađu braću, muče kućne ljubimce i grizu roditelje kada im nešto prije ponoći ugase TV i pošalju ih na spavanje.

4.2.3.2 Pogreške pri obrazloženju pomoću primjera

Retorička vrijednost primjera u principu je veća od njegove argumentacijske vrijednosti. Jedna od najčešćih argumentacijskih pogrešaka uopće je brkanje argumenta s primjerom. Primjer naime, nije ni argument, ni dokaz, već tek ilustracija. Vrlo rijetko primjer ima snagu argumenta, odnosno protuargumenta. To je moguće jedino u slučaju kada imamo generalnu tezu, koja ne dopušta niti jednu iznimku, pa je dovoljno naći jedan jedini primjer e da bi se teza oborila.

Osnovni problem s navođenjem primjera koji bi trebali imati funkciju argumenta, jest u tome što taj postupak implicira određenu vrstu ishitrene generalizacije: ono što vrijedi za neke, vrijedi i za sve. A to je, kao što znamo, logička pogreška.

Pri suđenju bi valjalo obratiti pažnju upravo na funkciju primjera unutar argumentacijske linije. Primjere treba vrednovati u onoj mjeri u kojoj oni predstavljaju bolju ili lošiju ilustraciju, ili pak dodatno potkrepljuju obrazloženje. Ukoliko pak primjeri stoje *umjesto* argumenata, kao njihov nadomjestak, to je očiti znak da argumentacijski posao nije obavljen baš najbolje.

4.2.3.3 Pogreške pri obrazloženju pomoću analogije

Argumentacijska vrijednost analogije u pravilu je veća od argumentacijske vrijednosti primjera. To je rezultat činjenice što se ovdje ne zaključuje iz pojedinačnog na opće, već iz pojedinačnog na pojedinačno. Uvjerljivost argumenta koji u obrazloženju sadrži analogiju, izravno ovisi o stupnju podudarnosti fenomena koji se analogijom povezuju. Naime, analogijsko zaključivanje tvrdi da ako nešto vrijedi za **A**, onda vrijedi i za **B**, budući da su ta dva fenomena u nekim svojim aspektima podudarni. Ono što je ovdje od presudne važnosti jest *koji* su to aspekti i *koliko* ih je. Ako kažemo da ako je **A** opasno, onda je opasno i **B**, tada se **A** i **B** moraju podudarati u onim aspektima (svojstvima) koja su *bitna*, tj. koja dovode do toga da je nešto opasno. Najčešća pogreška kod ove vrste obrazloženja rezultat je upravo nedovoljnog podudaranja u tim bitnim svojstvima. Pravi pištolj i njegova plastična replika imaju cijeli niz zajedničkih osobina, međutim iz toga se ne može valjano zaključiti da ako je pravi pištolj opasan, onda je i plastični. Naime, usprkos svoj sličnosti, ta dva pištolja nisu podudarna u jednom jedinom svojstvu koje je bitno, tj. koje dovodi do toga da je onaj prvi opasan: iz potonjega se, naime, ne može pucati.

Stoga je pri vrednovanju ovakvih argumenata presudna procjena ne koliko su dva fenomena općenito podudarna, već koliko su podudarna u onim svojstvima koja su bitna i koja omogućuju da se na temelju jednog fenomena nešto uopće zaključi o drugome.

4.2.3.4 Pogreške pri obrazloženju pomoću usporedbe i kontrasta

Budući da je ova vrsta obrazloženja po strukturi identična, a po smislu suprotna, vrijedi sve što je rečeno u prethodnom odjeljku. Dakako, ovdje više nije riječ o bitnim sličnostima, već suprotno, o bitnim razlikama.

4.2.3.5 Pogreške pri obrazloženju pomoću autoriteta

Sasvim ukratko: uvjerljivost ovog obrazloženja ovisi o kompetentnosti, nepristranosti i vjerodostojnosti autoriteta.

4.2.4 Nesporazum između definicije i argumentacijske linije

Iza ovog naslova s prizvukom personifikacije krije se pogreška koja nije pretjerano česta, no čije su posljedice u debati manje-više katastrofalne. To je pogreška koja se, u različitim varijantama, može dogoditi i afirmirajućoj i negirajućoj ekipi.

Svaka debata, proceduralno, ali i sadržajno, započinje definicijom. Definicija, de facto, određuje cijelu argumentacijsku strategiju, pa time i argumentacijsku liniju. Drugim riječima, koji će se argumenti koristiti, u presudnoj mjeri ovisi o tome kako će se definirati ključni pojmovi iz teze: argumenti moraju slijediti definiciju. Relativno rijetko je afirmirajuća ekipa toliko nesmotrena da definira na jedan način, a da argumente gradi na drugačijem značenju pojmova. Ako se to ipak dogodi, tada je debata za afirmirajuću ekipu unaprijed izgubljena. Njezin bi učinak u takvoj debati, iz aspekta prosuđivanja argumentacije, bio jednak nuli: kao kad ne bi ništa rekli osim definicije. Dovoljno je da negirajuća strana prezentira jedan jedini protuargument u skladu s definicijom, pa da se teza pobije.

Razmjerno je češći slučaj da negirajuća ekipa formulira argumentacijsku liniju koja ne slijedi definiciju. Najčešće je to rezultat nedovoljno pomne pripreme. Jedna od funkcija pripreme je upravo da se pokušaju predvidjeti sve varijante definicije i argumentacijske strategije afirmirajuće strane, čemu se onda suprotstavljaju vlastite argumentacijske strategije. Ako negirajuća ekipa predvidi samo jednu definiciju i stoga spremi samo jednu argumentacijsku liniju, a afirmirajuća pak dade drugačiju definiciju na temelju koje izvodi svoju argumentaciju, tada je cijela argumentacija negirajuće ekipe pucanj u prazno. To se posebice često dešava kod neiskusnih ekipa, koje ne slušaju i ne repliciraju dovoljno, i koje se ne mogu prilagoditi nepredviđenom tijeku debate. Rezultat je, najjednostavnije rečeno, sljedeći: negirajući pobijaju argumente koje afirmirajući nikada nisu izrekli, ali zato ne pobijaju one koji su izneseni. Dakako, iz aspekta

prosudivanja argumentacije, sada je negirajuća ekipa u poziciji onih koji, u stvari, nisu ništa rekli ni pobili.

5. POBIJANJE ARGUMENATA

Jedan od kontroverznih momenata suđenja jest zacijelo i procjena *kada se neki argument drži pobijenim*. Znade se dogoditi da jedan sudac proglasi argument pobijenim, dok drugi drži sasvim suprotno. Ne treba ni spominjati da i ovdje dosta toga ovisi o sudačkoj procjeni, iako to ne bi smjelo biti presudno. Naime, usprkos svemu, i ovdje postoji nekoliko načina da se ocjena donese relativno egzaktno.

5.1 NAČINI POBIJANJA ARGUMENATA

Pojednostavimo li malo, argument se može pobiti na tri načina:

- a/ tako da se dovede u pitanje obrazloženje;
- b/ tako da se ospori logičnost veze obrazloženja i teze;
- c/ tako da se pobije pretpostavka.

Uz ova tri načina moguća je, dakako, i njihova kombinacija. Specifičan, neizravan način pobijanja argumenata je i osporavanje definicije. Dakako, argument treba pobijati tako da se pokuša osporiti njegova najslabija točka.

5.1.1 Pobijanje obrazloženja

Pobijanje obrazloženja nije ništa do pokušaj da se dovede u pitanje ili njegova činjenična točnost, ili njegova uvjerljivost. Koja će se strategija pobijanja koristiti, izravno ovisi, dakako, o vrsti sâmog argumenta, odnosno obrazloženja..

5.1.1.1 Pobijanje obrazloženja pomoću dokaza.

Bilo je već riječi o tome (usp. 2.3.1) da pri ovoj vrsti argumenata valja pripaziti na dvije stvari: koliko je dokaz relevantan i koliko je dostatan. To su, uz činjeničnu točnost dokaza, dva aspekta koja se mogu osporavati. Osporiti **relevantnost** dokaza znači pokazati da on dokazuje ne obrazloženje (a time i tezu), već nešto sasvim drugo. Tipičan je primjer argument koji redovno koriste protivnici legalizacije lakih droga, hoteci pokazati da su lake droge opasne, zato što njihovo konzumiranje dovodi do prelaska na teške droge. To potkrepljuju statističkim podacima koji pokazuju da je više od 70% ovisnika o teškim drogama prije toga konzumiralo lake droge. Time drže da su pokazali da konzumiranje lakih droga u dvije trećine slučajeva izravno dovodi do prelaska na teške droge. U čemu je problematičnost ovog dokaza? Upravo u tome što *nije relevantan*. Taj dokaz ne dokazuje da 70% konzumenata lakih droga prelazi potom na

teške droge, već nešto sasvim drugo: da je 70% ovisnika o teškim drogama prethodno konzumiralo lake droge. A to su, priznat ćete, dvije sasvim različite stvari. Nije, naime, isto tvrditi da su 70% ubojica muškarci, i da su 70% muškaraca ubojice. Suđenje se ovdje može voditi prilično egzaktnim kriterijima, što pak nije slučaj kada je riječ o osporavanju **dostatnosti** dokaza. Oспорiti dostatnost dokaza znači pristati na njegovu relevantnost, no ujedno pokazati da taj dokaz sam po sebi nije dovoljan da bi se teza održala. Recimo da branimo tezu da nije dobro jesti kikiriki, jer 25% ljudi koji redovno konzumiraju kikiriki duže od 20 godina, u sedamdesetoj godini posenili. Ključno pitanje glasi: da li je 25% malo ili puno? Naime, da li je tih 25% **dostatno** da se govori o štetnosti kikirikija po zdravu ljudsku pamet? Radi li se o vrednovanju takvih argumenata, ovo potonje je ujedno jedini kriterij u koji se možemo pouzdati.

5.1.1.2 Pobijanje obrazloženja pomoću primjera.

Argument čije obrazloženje počiva na primjeru najčešće se pobija tako da se ospori vrijednost primjera, ili tako da se dade protuprimjer. Oспорiti vrijednost primjera znači dovesti u pitanje njegovu reprezentativnost. Ukoliko se uspije pokazati da takav primjer prije predstavlja iznimku, no pravilo, tada njegova vrijednost postaje izuzetno mala. Ovdje, iz aspekta suđenja, nema previše dilema.

Drugi je način osporavanja radikalniji, utoliko što ne dovodi u pitanje pojedini primjer, već vrijednost svakog argumenta koji počiva na primjeru. No, ovakva bi vrsta osporavanja zahtijevala poduže teorijsko elaboriranje problema indukcije i generalizacije (usp. 2.3.2), što se u debati rijetko zbiva.

5.1.1.3 Pobijanje obrazloženja pomoću analogije.

Ključni način pobijanja ovakvog obrazloženja sastoji se u pokušaju da se ospori bitna podudarnost fenomena koji se analogijom povezuju. Pri tome valja obratiti pažnju na činjenicu da su u ovakvom slučaju bitna svojstva određena kontekstualno, tj. da u različitim kontekstima različita svojstva mogu biti tretirana kao bitna. Ukoliko argumentiramo u prilog teze da treba zabraniti prodaju cigareta maloljetnicima, možemo se pozvati na činjenicu da je isto već učinjeno kada je riječ o alkoholu. Pri tome je bitna sličnost činjenica da su i duhan i alkohol štetni i da izazivaju ovisnost. No, ako se zalažemo da se duhan, po uzoru na alkohol, optereti dodatnim porezima na "luksuznu robu", tada je njihova bitna sličnost u činjenici da niti alkohol, niti duhan nisu proizvodi neophodni za život.

Ukoliko bi se htjelo osporiti prvo obrazloženje, tada bi valjalo pokazati, ili da navedene sličnosti nisu u danom kontekstu bitne, ili da bitne sličnosti uopće ne postoje. Obično se pri tome navodi kako alkohol, za razliku od duhana, dovodi do fizičke ovisnosti, te kako inducira ponašanje koje predstavlja socijalno zlo (agresivnost, gubitak osjećaja za realnost, raspadanje porodica, nesposobnost za brigu o sebi i drugima itd.).

5.1.1.4 Pobijanje obrazloženja koje počiva na usporedbi i kontrastu.

Za ovu vrstu pobijanja vrijedi, *cum grano salis*, ono što je već rečeno u prethodnom odjeljku.

5.1.1.5 Pobijanje obrazloženja koje počiva na autoritetu.

Obrazloženje koje počiva na autoritetu može se osporiti tako da se ospori autoritet sâm: njegova kompetentnost, nepristranost ili vjerodostojnost. Dakako da nogometaš dvojbene inteligencije i obrazovanja nije autoritet u pitanjima politike. Jednako tako nije vjerovati podacima o štetnosti duhana koje navode tvrtke koje proizvode cigarete. No, najčešći i najveći problem za suce je kada se jedan autoritet pobija navođenjem drugog autoriteta. Na ljetnim kampovima često je zazivan Aristotel kao autoritet protiv Platona, ili pak Hegel protiv Kanta. Bojim se da nam ni ovdje ne preostaje ništa drugo no uzdati se u zdrav razum i, jednako tako neodređen osjećaj za uvjerljivo i neuvjerljivo.

Ponekad se može osporiti ne pojedini autoritet, već sama ideja da bi netko u pojedinoj stvari uopće mogao biti autoritetom. Pri tome ne mislim samo na one stvari koje ovise o osobnom ukusu ili izboru. Tko bi, na primjer, mogao biti autoritetom kada se povede rasprava o tome kako izgleda eventualni život poslije smrti?

5.1.2 Osporavanje logičnosti veze između teze i obrazloženja

Hoće li se osporiti logička valjanost veze između teze i obrazloženja, tada nam valja pokazati da je u argumentu skrivena pogreška koja se obično zove *non sequitur* ("ne slijedi") ili *ignoratio elenchi* (irelevantna konkluzija). Pogreška o kojoj je riječ se sastoji u činjenici da konkluzija (u našem slučaju teza) naprosto ne proizlazi iz premisa (obrazloženja i pretpostavke). Više o ovome već je bilo govora u poglavlju o logičkim pogreškama.

5.1.3 Pobijanje pretpostavke

Pobijanje pretpostavke je, gledamo li iz aspekta strukture argumenta, također svojevrsno osporavanje veze između teze i obrazloženja. No, ovdje se ne radi o

osporavanju logičke utemeljenosti te veze, kao u prethodnom odjeljku, već se veza obrazloženja i teze dovodi u pitanje u sadržajnom smislu. Razmotrimo jedan primjer:

Kradljivce treba zakonski kažnjavati, jer je krađa nemoralna.

Načelno, dva su moguća načina da se pobije argument. Prvi od njih dovodi u pitanje obrazloženje. No, u ovom argumentu sâmo obrazloženje izgleda sasvim prihvatljivo: nemoralnost krađe, u pravilu, nije upitna. Drugi bi pak način smjerao na pobijanje pretpostavke. Rekli smo već da je pretpostavka onaj element argumenta koji, u pravilu, nije ekspliciran. Stoga pobijanje pretpostavke traži njeno prethodno identificiranje. Vrlo često argument izgleda sasvim razumno, no kada ekspliciramo pretpostavku, on postaje krajnje dvojbenim: takav je slučaj i s ovim argumentom. Njegova pretpostavka, naime, glasi da *nemoral treba zakonski kažnjavati*, što se daje relativno lako osporiti. Dovoljno je postaviti nekoliko pitanja poput, recimo, *Hoćemo li svakoga koji slaže staviti u zatvor?* ili *Koji su objektivni kriteriji za utvrđivanje onoga što je nemoralno?*

Pri ovoj vrsti pobijanja valja pripaziti upravo na identificiranje pretpostavke. Ključno je pitanje, da li je pretpostavka koja se pobija doista pretpostavka rečenoga argumenta. Ukoliko ekipa koja pobija argument identificira krivu pretpostavku, bilo slučajno, bilo namjerno, tada se argument ne može držati pobijenim. Uzgred, ovo potonje, namjerno ekspliciranje krive pretpostavke, obično se zove *podmetanje*.

5.1.4 Osporavanje definicije

Osporavanje definicije redovno dovodi do debate o definiciji, što znači da debatiranje o tezi niti ne započinje. Stoga osporavanje definicije u pravilu treba izbjegavati. No ponekad je takvo osporavanje, zbog nesmotrenog definiranja, naprosto neizbježno. Ukoliko je afirmirajuća ekipa konzistentno izvela svoju argumentacijsku liniju, pobijena definicija dovodi do toga da i argumenti, koji su sami za sebe neupitni, postaju sporni. Suci se, pri pobijanju definicije, najčešće nađu u nebranom grožđu: to je svojevrsno izvanredno stanje. Zato treba inzistirati da ekipe u svojim listama referenci napišu i definicije koje će koristiti. Pri suđenju valja pripaziti na osnovni princip. On pak kaže da negirajuća ekipa može dovesti u pitanje definiciju afirmirajuće ekipe isključivo u 2 slučaja: 1/ ukoliko je u stanju dokazati da je definicija *činjenično netočna*; 2/ ukoliko je u stanju dokazati da je definicija *logički nevaljana*.

5.1.4.1 *činjenično netočna definicija* je definicija koja je *sadržajno* kriva: ona određuje značenje termina drugačije no što je ono određeno u pojedinom jeziku. *Kanta za smeće* ne može biti definirana kao *tronožno živo biće koje nosi crvenu kapu, puši lulu i rado*

pjeva pučke božićne napjeve. Ukoliko je riječ o jednoznačnom terminu, tada je relativno lako egzaktno odrediti kada je definicija netočna.

Ponekad se *teorijska definicija* razlikuje od *leksičke definicije*. Pravo je afirmirajuće ekipe da odabere definiciju kojom će se služiti. Ukoliko postoji nekoliko leksičkih definicija, tj. ukoliko je u riječniku navedeno nekoliko značenja neke riječi, pri određivanju značenja valja respektirati *kontekst*, tj. mora se uzeti u obzir cjelina teze unutar koje se definirani termin javlja, a da to bude razumno. Pravo je afirmirajuće ekipe da, uz ovo ograničenje, sama odabere definiciju.

Jednako tako, ukoliko treba definirati termin za koji je iz konteksta očito da se ne koristi u *doslovnom već u prenesenom značenju*, takav termin također treba definirati razumno, u skladu s kontekstom. Pravo je afirmirajuće ekipe da, uz ovo ograničenje, sama odabere definiciju.

5.1.4.2 Definicija je, u načelu, *logički nevaljana* ukoliko ne zadovoljava uvjete specificirane pravilima definiranja.

6. POGREŠKE PRI POBIJANJU ARGUMENATA

Pogreške pri pobijanju argumenata razmjerno je lakše prepoznati od pogrešaka koje se potkradaju pri formuliranju argumenata. One su najvećim dijelom posljedica krivog iščitavanja argumenata protivničke ekipe ili njihove definicije, a ponekad svjedoče o nesposobnosti ekipe da se prilagodi neočekivanom tijeku debate. Ovdje ćemo se pozabaviti najčešćim pogreškama: pobijanjem krivog argumenta, pobijanjem teze umjesto obrazloženja ili pretpostavke i djelomičnim pobijanjem.

6.1 POBIJANJE KRIVOG ARGUMENTA

Pobijanje krivog argumenta se čini toliko očitom pogreškom, da bi se moglo pomisliti kako su debatanti na nju gotovo imuni. Međutim, ta pogreška nije toliko rijetka, posebice kod manje iskusnih debatanata. U sudačkom žargonu se zna reći da je neka ekipa "pucala u prazno", a ne po argumentima suparnika. Tipična situacija izgleda ovako: ekipa P.U.P. (= pucanj u prazno) predvidi samo jednu varijantu suparničke definicije i argumentacije, i na temelju toga sklopi vlastitu protuargumentaciju. Suparnici pak krenu sa sasvim drugačijom, neočekivanom definicijom i argumentacijom. No ekipa P.U.P., umjesto da reagira i prilagodi svoju protuargumentaciju, nastavlja debatu kao da se ništa nije dogodilo i kao da oponenti iznose upravo one argumente koje je ekipa P.U.P. i očekivala. Ta nefleksibilnost može biti rezultat treme, nesnalažljivosti, slabog poznavanja teme, *štreberskog* pristupa debati i još koječega. Vrhunska debata je vrhunska improvizacija za koju je, kao što znamo, neophodna i vrhunska priprema.

Zamislimo da teza glasi da država ne treba penalizirati pobačaj, a naša ekipa P.U.P. je negirajuća. U isto je vrijeme sigurna kako će afirmirajuća ekipa pokušati pokazati da država ne treba penalizirati pobačaj, jer da on nije ništa loše. Stoga vlastitu strategiju usmjeri prema dokazivanju toga kako je pobačaj zlo, kako je nemoralan itd. No, ključni argument afirmirajuće ekipe glasi sasvim drugačije: pobačaj nije dobar, no to je stvar savijesti svakog pojedinca, stvar privatnosti u koju država ne smije zadirati: moralni prekršaj se kažnjava griznjom savijesti, a ne zakonom. No, usprkos tome, naša P.U.P. ekipa ne odustaje od svoje zacrtane strategije, i tijekom cijele debate dokazuje kako je pobačaj nešto loše. Dapače, kako se afirmirajuća ekipa s tim radosno složila nekoliko puta tijekom debate, P.U.P.-ovci već počinju krišom brisati prašinu s čaša za šampanjac. Ali, ne lezi vraže, suci jednoglasno dodijele pobjedu protivničkoj ekipi. Zašto? Pa to je

očito: ekipa P.U.P. je pobijala argument *država ne treba penalizirati pobačaj jer pobačaj nije ništa loše*, argument koji nikada nitko nije izrekao, umjesto da pobije ključni argument oponentata da *država ne treba penalizirati pobačaj jer je to moralno pitanje i stvar savijesti svake osobe*. Sucima u ovakvoj situaciji ponekad i nije lako. No, ukoliko se pažljivo identificiraju argumenti i pobijanja, u konačnom će se sabiranju pokazati da je ekipa P.U.P. pobijala tek predmnijevane, a ne izrečene argumente oponentske ekipe. A ekipa koja pobije ono što nije trebala, no ne i ono što je morala, ne može dobiti debatu.

6.2 POBIJANJE TEZE UMJESTO ARGUMENATA

Možda će se nekome učiniti da je već sam naslov ovog odjeljka pogrešan. I doista, što bi u debati moglo biti prirodnije od pobijanja teze? No, pogleda li se malo bolje, u debati nema izravnog pobijanja teze. Jedini razložan način da se teza pobije, jest da se ospore argumenti na kojima ona počiva: sve je ostalo jeftina retorika. Stoga je pobijanje teze bez pobijanja argumenata pogreška analogna pokušaju da se teza brani bez navođenja argumenata.

6.3 DJELOMIČNO POBIJANJE ARGUMENTA

Djelomično pobijanje argumenta je još jedna od prikaza iz sudačkih noćnih mora. Riječ je o situaciji kada argument nije u potpunosti opovrgnut, ali je dijelom izgubio na svojoj uvjerljivosti. Tehnički, to se zbiva kada se oslabi uporište argumenta: njegovo obrazloženje ili pak pretpostavka. Recimo da je obrazloženje nekog argumenta potkrijepljeno nekolicinom međusobno neovisnih dokaza, i da se uspije pokazati kako dio tih dokaza nije ni vjerodostojan, niti relevantan. Ključno je pitanje, da li je onaj dio dokaza koji je "preživio" dovoljan i za "preživljavanje" samog argumenta: drugim riječima, da li je argument u potpunosti pobijen. Valja i ovdje odmah reći, bez samozavaravanja, da procjena jednim dijelom ovisi o "slobodnom sudačkom uvjerenju". Jedino što bi se ovdje moglo prizvati u pomoć kao kriterij, jest taj fluidni *common sense*: zdravi razum.

NAPOSLJETKU, RIJEČ-DVIJE UMJESTO ZAKLJUČKA

Oni koji su se uspjeli probiti kroz šumu ovih *recimo, na primjer, zamislimo* itd. možda će ostati razočarani. Naime, od ovog se teksta očekuje da razriješi dileme koje se javljaju pri formuliranju, procjenjivanju i vrednovanju argumentacijskog aspekta debate. No, pokazalo se

da jedan dio tih dilema nije moguće riješiti normiranjem, na razini načela, već da se moramo uzdati u dvije pomalo neodređene stvari: *zdrav razum* i *slobodno sudačko uvjerenje*. Neki će odmah nadodati: *na žalost !* No, meni se čini da je ta neizvjesnost dio one *sretne neodređenosti* koja debatu čini debatom. Ta *sretna neodređenost* je ono po čemu se debata razlikuje od, na primjer, kompjutorskih igara. Oni koji ne mogu podnijeti njezinu *nepodnošljivu lakoću*, još uvijek mogu nabaviti kompjutor.

